RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1909. Andra Kammaren. N:o 57.

Lördagen den 8 maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Föredrogs och hänvisades till kammarens andra tillfälliga utskott herr *Kronlunds* på kammarens bord hvilande motion, n:o 272.

§ 2.

Efter föredragning bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtande n:o 11, sammansatta stats- och lagutskottets utlåtande n:o 7 samt sammansatta banko- och lagutskottets utlåtanden n:is 4 och 5.

§ 3.

Härefter föredrogs Första Kammarens protokollsutdrag n:o 301, innefattande delgifning af nämnda kammares beslut i anledning af Andra Kammarens beslut i fråga om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående tillägg till gällande bestämmelser rörande villkoren för idkande af pantlånerörelse.

Kammaren beslöt att ånyo hänvisa ärendet till femte tillfälliga utskottet.

§ 4.

Lag om reglering af prästerskapets aflöning m. m.

Till behandling förelåg häruppå första särskilda utskottets utlåtande n:o 1, med anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition, n:o 39, med förslag till lag om reglering af prästerskapets aflöning m. m., dels väckta motioner i ämnet.

Genom en den 19 februari 1909 aflåten proposition, n:o 39, hvilken blifvit hänvisad till behandling af särskilda utskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande af bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden, föreslagit Riksdagen att antaga vid propositionen fogade

dels förslag till

1) lag om indragning till statsverket och afskrifning af prästerskapets tionde samt om ersättning därför;

Lag om reglering af prästerskapets aflöning m. m. (Forts.)

2) lag om reglering af prästerskapets aflöning;
3) lag om emeritilöner för präster; samt
4) lag om kyrkofond;

dels grunder för ändringar i lagstiftningen om ecklesiastika boställsskogar.

I sammanhang med nämnda proposition hade utskottet till behandling förehaft elfva särskilda med anledning af propositionen väckta motioner, nämligen

inom Första Kammaren:

af herr *E. L. Petersson,* n:o 59;
af herr *Lindblad,* n:o 63; och
af herr *Ros,* n:o 64; samt

inom Andra Kammaren:

af herr *Kronlund,* n:o 203;
af herr *Byström,* n:o 204, i hvilken motions syfte två ledamöter af kammaren instämt;
af herr *Olsson* i Blädinge, n:o 207, i hvilken motions syfte två ledamöter af kammaren instämt;
af herrar *Igel* och *Byström,* n:o 208;
af herr *Nilsson* i Bonarp, n:o 209, i hvilken motions syfte sjutton ledamöter af kammaren instämt;
af herrar *Bogren* och *Otto,* n:o 212;
af herr *Persson* i Tällberg, n:o 216; och
af herr *Janson* i Bråten, n:o 217.

Uti motionen n:o 203 hemställde herr *Kronlund,* att Riksdagen, med afslag å kungliga propositionen n:o 39, måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t behagade låta utreda i hvad mån för åstadkommande af likformighet mellan enahanda slag af prästerliga befattningar en effektiv och grundlig sammanslagning och indragning af dylika befattningar skulle kunna äga rum och i samband därmed låta utarbeta och för Riksdagen, samtidigt med att prästerskapets lönereglering ånyo underställdes Riksdagens pröfning, framlägga förslag till omreglering af de prästerliga tjänsterna och därmed förenade löneförmåner.

Herr *Persson* i Tällberg föreslog i sin motion, n:o 216, att Riksdagen måtte afslå Kungl. Maj:ts proposition n:o 39 och i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t efter verkställd utredning måtte utarbeta och för Riksdagen framlägga förslag till prästerskapets aflöning, byggdt på i hufvudsak följande grunder, nämligen:

att prästman, så snart han tillträdde prästerlig befattning, tilldelades kontant lön med rätt till ålderstillägg efter vissa års oförvitlig tjänstgöring, samt att han vid tillträde af ordinarie tjänst

erhölle tjänstgöringspenningar till ett belopp, afpassadt efter med tjänsten förenad större eller mindre arbetsbörda;

att församlingen skulle tillhandahålla ordinarie tjänstehafvare bostad med nödiga uthus och, såvidt möjligt, trädgårdsland;

att församling, med boställshafvarens begifvande och med iakttagande af gifna föreskrifter, ägde att antingen utarrendera boställets jord och att använda såväl arrendemedlen som från boställets skog eventuellt uppkommen afkastning till aflöning åt prästen och till fullgörandet af sin byggnadsskyldighet; eller ock försälja boställets jord med tillhörande skog och öfverflödiga åbyggnader och att af därför influtna medel bilda en fond, hvars ränteafkastning skulle för samma ändamål användas;

att bestämmelser utarbetades till tryggande af fondens framtida bestånd och för ränteafkastningens användande till afsedt ändamål; samt

att det nya aflöningsförslaget byggdes på sådana grunder, att dess genomförande icke rubbade de rättigheter eller verkade inskränkning i de förmåner, som församlingarna en gång blifvit tillförsäkrade.

Herr *Janson* i Bråten hemställde uti motionen n:o 217, att Riksdagen, med afslag å Kungl. Maj:ts nådiga proposition n:o 39, behagade besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa en allsidig utredning om och på hvad sätt det nuvarande sambandet mellan kyrkan och staten lämpligen kunde blifva upplöst samt till Riksdagen inkomma med de förslag, hvartill denna utredning kunde gifva anledning.

Öfriga här ofvan omförmälda motioner afsågo ändringar beträffande olika detaljer i de af Kungl. Maj:t framlagda förslagen.

Utskottet hemställde, att Riksdagen

1:o) under förutsättning att Riksdagen för sin del antoge af utskottet i utlåtandet under B) och D) upptagna lagförslag, måtte, med förklarande att Kungl. Maj:ts förslag till lag om indragning till statsverket och afskrifning af prästerskapets tionde samt om ersättning därför icke kunnat oförändradt bifallas — i anledning af Kungl. Maj:ts omförmälda förslag samt med bifall till herr *Lindblads* motion n:o 63, i hvad den afsåge 5 § af förslaget, men med afslag å såväl nämnda motion, i hvad den afsåge 2 § af förslaget, som herr *Nilssons* i Bonarp motion n:o 209 — för sin del antaga ett under A) upptaget förslag till lag om indragning till statsverket och afskrifning af prästerskapets tionde samt om ersättning därför;

2:o) under förutsättning att Riksdagen för sin del antoge af utskottet under A) och D) upptagna lagförslag, måtte, med förklarande att Kungl. Maj:ts förslag till lag om reglering af prästerskapets aflöning icke kunnat oförändradt bifallas — i anledning af såväl Kungl. Maj:ts omförmälda förslag som herr *Ros'* motion n:o 64, herr *Olssons* i Blädinge motion n:o 207, herrar *Igels* och *Byströms* motion n:o 208 samt herrar *Bogrens* och *Ottos* motion n:o 212, men med

Lag om reglering af prästerskapets aflöning m. m. (Forts.)

afslag å herr *E. L. Peterssons* motion n:o 59, i hvad den afsåge förevarande ärende, herr *Kronlunds* motion n:o 203, herr *Byströms* motion n:o 204, herr *Perssons* i Tällberg motion n:o 216 och herr *Jansons* i Bråten motion n:o 217 — för sin del antaga ett under B) upptaget förslag till lag om reglering af prästerskapets aflöning;

3:o) under förutsättning att Riksdagen för sin del antoge af utskottet under A), B) och D) upptagna lagförslag, måtte, med förklarande att Kungl. Maj:ts förslag till lag om emeritilöner för präster icke kunnat oförändradt bifallas, för sin del antaga ett under C) upptaget förslag till lag om emeritilöner för präster;

4:o) under förutsättning att Riksdagen för sin del antoge af utskottet under A), B) och E) upptagna lagförslagen och förslaget till grunder för ändringar i lagstiftningen om ecklesiastika boställsskogar, måtte, med förklarande att Kungl. Maj:ts förslag till lag om kyrkofond icke kunnat oförändradt bifallas, för sin del antaga ett under D) upptaget förslag till lag om kyrkofond; samt

5:o) under förutsättning att Riksdagen för sin del antoge af utskottet under A), B) och D) upptagna lagförslag, måtte, med förklarande att det af Kungl. Maj:t framlagda förslaget till grunder för ändringar i lagstiftningen om ecklesiastika boställsskogar icke kunnat oförändradt bifallas — i anledning af Kungl. Maj:ts omförmälda förslag — för sin del antaga ett under E) upptaget förslag till grunder för ändringar i lagstiftningen om ecklesiastika boställsskogar.

Vid utlåtandet vore fogade dels åtskilliga reservationer angående särskilda §§ i lagförslagen, dels ock följande reservationer rörande propositionen eller utlåtandet i deras helhet, nämligen af:

herr *Olsson* i Blädinge, som föreslagit, att Riksdagen med afslag å utskottets förevarande förslag ville besluta i skrifvelse till Kungl. Maj:t göra hemställan om nytt förslag i ämnet, byggdt på i hufvudsak följande grunder:

att alla kyrkliga boställen, utan afseende på om de äro upplåtna af staten, menigheter eller enskilda, bibehållas eller öfverlåtas åt församlingarna att, såsom församlingens egendom, för kyrkligt ändamål förvaltas;

att allmän och för hela riket lika utgående kyrkoskatt utgöres, dels personlig och dels för inkomst, med belopp som pröfvas lämpliga;

att afkomsten af såväl de kyrkliga boställena, som andra efter bestämda grunder debiterade medel, förvaltas af kyrkorådet och, sedan församlingen åliggande utgifter i mån af tillgång blifvit bestridda, redovisas till kyrkofonden;

herr *Forssell,* som hemställt, att Riksdagen, med afslag å kungl. propositionen n:o 39, måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t behagade låta utreda, i hvad mån för åstadkommande af likformighet mellan enahanda slag af prästerliga befattningar en effektiv och grundlig sammanslagning och indragning af dylika befattningar skulle kunna äga rum, och i samband därmed

låta utarbeta och för Riksdagen, samtidigt med att prästerskapets löneregleringen ånyo underställdes Riksdagens pröfning, framlägga förslag till omreglering af de prästerliga tjänsterna och därmed förenade löneförmåner;

herr *Persson* i Tällberg, med hvilken herrar *Juhlin, Forssell* och *Bogren* instämt, och som föreslagit, att Riksdagen, med afslag å såväl Kungl. Maj:ts proposition n:o 39 som å utskottets förevarande betänkande, måtte, med bifall till motionerna n:is 207 och 216, i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte utreda och om möjligt till nästa Riksdag framlägga förslag till prästerskapets aflöning, byggdt på i hufvudsak följande grunder, nämligen:

att prästman, så snart han tillträder prästerlig befattning, tilldelas kontant lön med rätt till ålderstillägg efter vissa års oförvitlig tjänstgöring, samt att han vid tillträde af ordinarie tjänst erhåller tjänstgöringspenningar till ett belopp, afpassadt efter med tjänsten förenad större eller mindre arbetsbörda;

att församlingen skall tillhandahålla ordinarie tjänstehafvare lämplig bostad med nödiga uthus och, såvidt möjligt, trädgårdsland;

att församling må äga att, med iakttagande af gifna föreskrifter, antingen utarrendera boställets jord och använda såväl arrendemedlen som från boställets skog eventuellt uppkommen afkastning till aflöning åt församlingens prästerskap och till fullgörandet af församlingens byggnadsskyldighet eller ock försälja boställets jord med tillhörande skog och öfverflödiga åbyggnader och att af därför influtna medel bilda en fond, hvars ränteafkastning skulle för samma ändamål användas;

att bestämmelser utarbetas till tryggande af fondens framtida bestånd och för ränteafkastningens användande till afsedt ändamål;

att utarrendering eller försäljning af boställe, som vid de nya bestämmelsernas trädande i kraft innehafves af prästman i församlingen, icke må äga rum utan boställshafvarens medgifvande;

att det nya aflöningsförslaget bygges på sådana grunder, att dess genomförande icke må rubba de rättigheter eller verka inskränkning i de förmåner, som församlingarna en gång blifvit tillförsäkrade; samt

att vid det nya förslaget all uppmärksamhet ägnas åt åtgärder i syfte att, de olika församlingarna emellan, utjämna deras kostnader för prästerskapets aflöning;

herr *Forssell,* som på anförda grunder vidare föreslagit, att Riksdagen behagade besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa en allsidig utredning, om och på hvad sätt det nuvarande sambandet mellan kyrkan och staten lämpligen kunde blifva upplöst, samt till Riksdagen inkomma med de förslag, hvartill denna utredning kunde gifva anledning; samt

herr *Byström,* som med annan motivering än herr Forssells gjort en hemställan af enahanda innehåll som herr Forssells sist omförmälda.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet af

Lag om reglering af prästerskapets aflöning m. m. (Forts.)

Herr Söderbergh i Karlshamn, som yttrade: Herr talman! Beträffande föredragningen af Riksdagens första särskilda utskotts utlåtande n:o 1 tillåter jag mig hemställa, att kammaren behagade besluta, att utlåtandet måtte punktvis föredragas, i hvarje punkt först lagförslaget paragrafvis, därefter ingress och rubrik samt sist utskottets hemställan; att lagförslagens text ej må uppläsas i andra delar än sådana, i fråga om hvilka uppläsning begäres; att de författningsförslag, som härvid komma att af kammaren godkännas, antagas under förutsättning att kamrarna fatta sammanstämmande beslut rörande de i hvarje punkt af utskottets hemställan omförmälta förslag, och att, för den händelse ett eller flera af lagförslagen komma att i vissa delar återremitteras, utskottet lämnas öppen rätt att vid ärendets förnyade behandling med afseende å de delar, som blifvit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som af ifrågasatta ändringar i återförvisade delar kunna föranledas; samt att början måtte göras med behandling af det under punkt 2:o omförmälta förslag till lag om reglering af prästerskapets aflöning och vid 1 § diskussionen må röra sig om utskottets utlåtande i dess helhet.

Denna hemställan bifölls af kammaren.

Punkten 2:o).

I likhet med Kungl. Maj:t hade utskottet föreslagit, att *1 §* af det i punkten afsedda förslaget till lag om reglering af prästerskapets aflöning skulle erhålla följande lydelse:

1. Hvarje tjänstgörande präst skall erhålla, jämte fri bostad, aflöning i öfrigt, så beräknad, att honom därigenom beredes en efter tjänstegrad och ämbetsåligganden äfvensom lefnadskostnaderna i orten eller andra särskilda förhållanden lämpad anständig bärgning, utan att särskild ersättning för honom på grund af tjänsten åliggande förrättningar må äga rum.

I enlighet med sålunda angifna grunder och med hänsyn till befintliga aflöningstillgångar meddelar Kungl. Maj:t, efter domkapitlens hörande, föreskrifter angående aflöningens beräkning, så lämpade, att jämväl krafvet på utveckling af den kyrkliga organisationen varder tillgodosedt.

De präster, som i denna lag afses, äro dels kyrkoherdar, komministrar och adjunkter i alla territoriella församlingar, med undantag af Karlsborgs och Nya Varfvets församlingar, dels ock kontraktsprostarne i riket.

2. Lön må ej fastställas till lägre belopp än fyratusen kronor för kyrkoherde och tvåtusen femhundra kronor för kommminister, ej heller arfvode för adjunkt till lägre belopp än ettusen kronor.

Högsta lönebelopp vare tiotusen kronor.

Reservation hade afgifvits af herr *Nilsson* i Skärhus, som hemställde, att *1 §* 2 mom. skulle lyda sålunda:

Lön må ej — — — — än ettusen kronor.

Högsta lönebelopp vare åttatusen kronor.

Ordet lämnades till en början åt

Herr Persson i Tällberg, som yttrade: Herr talman! Jag skall först anhålla, att paragrafen måtte uppläsas, och sedan skall jag anhålla om ordet.

Sedan paragrafen härefter upplästs, anförde vidare:

Herr Persson i Tällberg: Herr talman, mina herrar!

Af min i ämnet väckta motion och af min vid detta utlåtande fogade reservation finna herrarne, att jag icke har kunnat ansluta mig till vare sig Kungl. Maj:ts eller utskottets förslag.

Jag måste erkänna, att ju mera jag sökt sätta mig in i föreliggande förslag, desto mera har det blifvit klart för mig att förslaget hvilar på sådana grunder att de synas mig vara omöjliga att därpå bygga ett någorlunda modernt och tidsenligt aflöningssystem. Utskottet har visserligen vidtagit en del ändringar, såsom herrarne kunna finna, och jag erkänner villigt, att samtliga dessa ändringar äro förbättringar af Kungl. Maj:ts förslag; jag tror också, att utskottet skulle ha kunnat vidtaga en hel del andra förändringar, som likaledes skulle ha kommit att utgöra förbättringar af förslaget. Men det oaktadt tror jag ingalunda, att det varit möjligt att få fram ett någorlunda tillfredsställande aflöningssystem för prästerna på den grund, som här har blifvit lagd.

Grunden, hvarpå detta förslag hvilar, är ungefärligen densamma, som lades redan år 1862, eller den grund, hvarpå de nuvarande lönekonventionerna i hufvudsak hvila. Men den skiljer sig dock uti vissa afseenden ifrån den grund, som lades genom 1862 års förordning. Den skiljer sig dock icke till förmån från densamma, utan tvärtom. Enligt det föreliggande förslaget förefinnes, såsom herrarne finna af den upplästa paragrafen, redan en ganska stor latitud, som ligger inom området för Kungl. Maj:ts bestämmanderätt. De nämnder, som enligt förslaget skola länsvis tillsättas för att uppgöra förslag till löneregleringar, ha att välja mellan en aflöning af 2,500 kronor, som är föreslagen såsom minimiaflöning för komministrarne, ända upp till 10,000 kronor, som skulle utgöra högsta lönebeloppet för ordinarie prästman — minimibeloppet för kyrkoherdarne är 4,000 kronor. Det är sålunda en mycket stor latitud, som de ha att röra sig med här. Hvad som jag finner vara mest betänkligt är dock icke detta, om också grava anmärkningar kunna framställas mot förslaget i denna del, nämligen att de särskilda nämnderna ha att röra sig med så olika siffror. Det är nämligen icke nog med detta, att nämnderna ha att föreslå och Kungl. Maj:t att fastställa löner till så vidt skilda belopp, utan om vi granska stadgandet i 6 § 9 mom. uti förslaget till lag om kyrkofond, så finna vi, att, därest förändrade förhållanden skulle hafva inträdt uti en församling, så att prästen fått större tjänstgöringsskyldighet och större arbetsbörda än hvad fallet var, då nämnden afgaf förslag till löneregleringen och

Lag om reglering af prästerskapets aflöning m. m. (Forts.)

Kungl. Maj:t fastställde densamma, har Kungl. Maj:t rätt att i den mån kyrkofondens tillgångar det medgifva tilldela prästen en afsevärd löneförhöjning. Samma är också förhållandet med stadgandet i § 9 mom. 1 samma lag, hvilket stadgande dock egentligen är ett öfvergångsstadgande, ty där förekommer också rätt för Kungl. Maj:t att höja lönen ganska betydligt för en kyrkoherde.

Om t. ex. till en kyrkoherde i en församling förut utgått låt oss säga 10,000 kronor i lön, men nämnden finner, att lönen i denna församling efter de förhållanden, som där äro rådande vid den tidpunkt, då nämnden sammanträder, skulle vara tillräcklig med endast 5,000 kronor, och detta förslag eventuellt fastställes af Kungl. Maj:t såsom det lämpliga aflöningsbeloppet, har kyrkoherden rättighet enligt 1 mom. af 9 § att gå in till Kungl. Maj:t och begära löneförhöjning. Kungl. Maj:t lärer då naturligtvis icke vägra att meddela en sådan löneförhöjning; ty man vill gärna göra gällande, att en tjänsteman efter en ny lönereglering icke skall få nedsättning i den lön han förut haft, utan han skall hållas så att säga skadeslös. Således kan Kungl. Maj:t på administrativ väg tilldela en löneförhöjning, hvarom man icke hade någon aning, då lönen fastställdes. Hvad jag här förut anmärkt är dock af sådan beskaffenhet, att man af lagtexten kan se hvilken makt man ger Kungl. Maj:t.

Men det finnes en bestämmelse till, som jag också tillåtit mig påvisa i min reservation, och med denna bestämmelse förhåller det sig på annat sätt. Jag syftar nämligen på hvad som står å sid. 160 uti Kungl. Maj:ts proposition. Där förbehåller sig Kungl. Maj:t rätt att, därest kyrkofondens tillgångar det tillåta, tilldela ålderstillägg åt präst uti hvilken församling som helst, detta utan att därom finnes en antydan i lagtexten. Jag har naturligtvis ingenting emot ett system, där löneförmånerna äro anordnade så, att tjänstemännen få ålderstillägg, men detta måste på förhand vara bestämdt, så att det icke öfverlämnas åt Kungl. Maj:t att på administrativ väg tilldela sådana ålderstillägg.

Man vet sålunda icke — när lönerna en gång blifvit af Kungl. Maj:t fastställda — med hvilket belopp de faktiskt komma att utgå; men hvad man på förhand kan veta är, att lönen icke blir mindre än den föreslagna och af Kungl. Maj:t fastställda, äfven om arbetsbördan för vederbörande skulle bli aldrig så mycket inskränkt. Det förefaller mig också mycket svårt att förstå — och jag har, såsom jag uttryckt mig i min reservation, förgäfves sökt svar på den frågan — huru det skall vara möjligt för dessa nämnder att på förhand kunna beräkna de belopp, som till de respektive församlingarna skola utgå från kyrkofonden, då boställen af olika natur skola behandlas så olika, att t. ex. afkastningen af boställen, som anskaffats af menighet eller donerats af enskild, skall i sin helhet komma vederbörande församling till godo, under det att från andra boställen — de som upplåtits af staten — enligt Kungl. Maj:ts förslag hela och enligt utskottets förslag halfva behållna skogsafkastningen skall ingå till kyrkofonden och sålunda komma alla församlingar till godo. Men oaktadt dessa bestämmelser, skall vederbörande

nämnd för en tid af tjugu år på förhand beräkna och fixera, huru stort tillskott församlingen skall erhålla från kyrkofonden. Och det är härvidlag att märka, att den utredning, som för närvarande pågår beträffande de ecklesiastika boställenas natur, ännu på långt när icke är slutförd, och det kan icke antagas vara möjligt, att denna fråga hinner blifva slutbehandlad, intill dess den föreslagna lagen kommer att träda i kraft. Jag har sålunda, som sagdt, förgäfves sökt svar på den frågan, huru det ens är möjligt att tillnärmelsevis beräkna storleken af de tillskott, som i dessa fall skola utgå från kyrkofonden.

Nu kan man ha olika uppfattning om det rättvisa eller orättvisa därutinnan, att boställen, som äro anskaffade af menighet eller donerade af enskild, å ena sidan och å andra sidan boställen, som äro upplåtna af staten, skola i nu förevarande afseende behandlas på olika sätt. Det förefaller dock mig, som om en grundlig civilrättslig pröfning i hvarje särskildt fall bör företagas, innan man fattar ett definitivt beslut, huru med dessa olika slag af boställen skall förfaras. Jag kan icke annat än understryka hvad en motionär, herr Olsson i Blädinge, i sin motion yttrat, då han säger, att det härvidlag förefaller, som om hvad staten ger med ena handen, det vill den taga igen med den andra.

Men det är icke nog med detta, utan, som jag i min reservation sökt visa, förhåller det sig så, att boställen af precis samma natur skola enligt det föreliggande förslaget behandlas så helt olika, att från boställen, som hufvudsakligen bestå af inägojord, hela afkastningen skulle komma församlingen till godo, men från boställen, som likaledes äro upplåtna af staten, men som hufvudsakligen bestå af afrösningsjord eller skogsmark, skulle enligt Kungl. Maj:ts förslag hela och enligt utskottets förslag halfva behållna afkastningen ingå till kyrkofonden och sålunda icke komma den församling till godo, som fått denna jord, utan helt andra församlingar.

För min del håller jag före, att vi icke kunna komma till ett rättvist aflöningssystem för prästerskapet, förrän vi söka att, såvidt möjligt, därvid närma oss de former, som äro gällande för andra statens tjänstemän. Jag vill visserligen icke förorda, att de församlingar, som ha fått stora förmåner sig tillförsäkrade, skulle stå alldeles skattefria för all framtid beträffande prästernas aflöning, utan jag anser, såsom jag framhållit i min motion och reservation, att en skatteutjämning bör komma till stånd, så att de orättvisor, som nu äro gällande, och som enligt Kungl. Maj:ts förslag, efter mitt förmenande, fortfarande komma att bestå, måtte upphäfvas. Jag tror, att det är ett allmänt önskemål bland Riksdagens samtliga ledamöter, att en skatteutjämning äfven i detta afseende må komma till stånd. Men framför allt håller jag på att boställen af en och samma natur icke skola behandlas så helt olika, som Kungl. Maj:t har föreslagit.

Nu har ju Kungl. Maj:t ifrågasatt, att den s. k. tionden, som utgår från jorden, skulle afskrifvas. Tiden för denna afskrifning är ganska lång. Såsom herrarne finna af förslaget, skulle det fordras

Lag om reglering af prästerskapets aflöning m. m. (Forts.)

en tid af 20 år från det den nya regleringen börjar tillämpas i respektive församlingar. De första tio åren skulle betalas 60 %, under de därpå följande fem åren 40 % och sedan slutligen under återstående fem år 20 %, hvarefter den skulle vara alldeles afskrifven.

Nu har det ju väckts motioner, som gå i den riktningen, att denna afskrifning måtte ske något fortare. Därom kan man naturligtvis tvista. För min del tror jag, att det skulle vara lyckligt, om förslaget hade innehållit en något kortare afskrifningstid. Ty under den tid, som denna tionde-afskrifning pågår, är det klart, att det blir en afsevärd dubbelbeskattning. Ty dels måste då församlingen betala dessa belopp, 5 öre per fyrk och efter den andra grunden, efter 10 öre per invånare i församlingen — hvilka 10 öre icke skola betalas utaf hvar och en personligen, utan församlingens invånarantal utgör så att säga en beräkningsgrund för det belopp, som skall utdebiteras på fyrktalet — och dels skulle man då också på samma gång på sätt jag nyss angaf betala denna tionde. Det är tydligt, att man icke på en gång kan stryka bort denna tionde. Därtill skulle kräfvas alltför stora utgifter för statsverket. Och jag kan icke påstå, att det heller skulle vara en rättvisa — utan att det måste gå successivt. Detta torde vi vara eniga om. Man kan dock, som sagdt, tvista om huruvida en så lång tid som 20 år är lämplig. Men jag vill säga, att jag tror, att herrarna samtliga därom äro eniga, att denna afskrifning kan och bör komma till stånd och blifva utförd.

Jag tror också, att ganska stor enighet råder därom, att det föreliggande förslaget med de brister, som jag nu påpekat, och med en massa andra brister, som detta förslag har, icke kan kallas en lycklig lösning af denna fråga. Det är, såsom herrarna finna, förknippadt eller kombineradt med det besynnerliga systemet med innaturaförmåner och byggnadsskyldighet med ty åtföljande synnerligen kostsamma syner och värderingar och trassel på allehanda sätt, så att jag för min del omöjligen kan ansluta mig till förslaget. Jag har emellertid själf uttalat den önskan, att församlingarna allt fortfarande måtte åläggas att bygga bostäder för prästerna. Och i så fall skulle ju förslaget, äfven sådant som jag har skisserat upp detsamma, komma att afvika från hvad som i allmänhet är gällande för tjänstemännen i landet. Men jag tror, att vi kunna vara eniga därom, att sådana lokala förhållanden kunna finnas i vissa delar af landet, att det kan möta afsevärda svårigheter för prästerna att få bostad nära kyrkan. Och det lärer väl ändå vara ett önskemål, att så skall vara. Att församlingarna skola bygga och underhålla bostad för prästen, har också en annan fördel med sig. Ty det finnes personer, som uti prästgårdarna se ett visst skydd för kyrkans bestånd. Jag ser icke saken så. Men i alla händelser måste man taga hänsyn till uppfattningar, som göra sig gällande, äfven om dessa uppfattningar icke äro så fullt riktiga. Jämte bostad skulle prästerna också få trädgårdsland, där så lämpligen kunde ske. Men jag kan

icke vara med om att bibehålla innaturasystemet i vidsträcktare mån än så.

Jag har vidare uttalat den önskan, att prästboställena skulle antingen utarrenderas eller försäljas. Jag tror nämligen, att förhållandena i vårt vidsträckta land äro så olika, att man icke kan förorda det ena sättet framför det andra, utan att på det ena stället kan utarrendering vara lämpligast och gifva den största afkastningen, under det att på ett annat ställe försäljning af boställena kan gifva den största afkastningen. Att jag föreslår, att dessa medel skulle fonderas, beror därpå, att de icke få sammanblandas på något sätt med andra medel, förrän en fullständig utredning och rättslig undersökning kommit till stånd, så att man får klart för sig, hvilken som verkligen är ägare till dessa boställen. Och det har också en annan uppgift detta, nämligen den, att denna utredning måste ligga till grund för beräkningen af den skatteutjämning, som jag tror att vi alla äro eniga om. Men genom ett bifall till föreliggande förslag skulle det vara så långt ifrån, att en skatteutjämning skulle komma till stånd, att det är raka motsatsen. Ty om vi nu tänka på förslagen, sådana de föreligga, och tänka på dessa församlingar, som skulle få behålla hela afkastningen från boställena, är det tydligt, att dessa församlingar skulle komma att få ofantligt större fördelar framför andra. Och i det afseendet kan jag icke heller finna någon rättvisa i förslaget.

Huru jag än ser denna sak, förefaller det mig, som om goda skäl skulle föreligga för, att vi finge se ett annat förslag framlagdt. Det är nog icke förvisso bortkastadt det arbete, som är nedlagdt på de redan verkställda utredningarna, utan vi kunna säga, att de få ligga till grund för andra beräkningar. För resten är det icke någon så stor brådska. Vi hafva ännu fem år på oss, innan den första lönekonventionen går till ända. Och jag tror icke, att det skulle kräfvas så synnerligen lång tid för utarbetande af ett modernt aflöningssystem, som icke vore så inveckladt som det nu föreliggande.

Jag skall därför herr talman anhålla att få framställa ett yrkande, som i det närmaste sammanfaller med den af mig m. fl. vid detta betänkande fogade reservationen, ett yrkande, som har följande lydelse:

»att Riksdagen, med afslag å såväl Kungl. Maj:ts proposition n:o 39 som å utskottets förevarande betänkande, måtte, med bifall till herrar Perssons i Tällberg och Olssons i Blädinge motioner, i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte utreda och om möjligt till nästa Riksdag framlägga förslag till prästerskapets aflöning, byggdt på i hufvudsak följande grunder, nämligen:

att prästman, så snart han tillträder prästerlig befattning, tilldelas kontant lön med rätt till ålderstillägg efter vissa års oförvitlig tjänstgöring, samt att han vid tillträde af ordinarie tjänst erhåller tjänstgöringspenningar till ett belopp, afpassadt efter med tjänsten förenad större eller mindre arbetsbörda;

att församlingen skall tillhandahålla ordinarie tjänstehafvare lämplig bostad med nödiga uthus och, såvidt möjligt, trädgårdsland;

Lag om reglering af prästerskapets aflöning m. m. (Forts.)

att församling må äga att, med iakttagande af gifna föreskrifter, antingen utarrendera boställets jord och använda såväl arrendemedlen som från boställets skog eventuellt uppkommen afkastning till aflöning åt församlingens prästerskap och till fullgörandet af församlingens byggnadsskyldighet eller ock försälja boställets jord med tillhörande skog och öfverflödiga åbyggnader och att af därför influtna medel bilda en fond, hvars ränteafkastning skulle för samma ändamål användas;

att bestämmelser utarbetas till tryggande af fondens framtida bestånd och för ränteafkastningens användande till afsedt ändamål;

att utarrendering eller försäljning af boställe, som vid de nya bestämmelsernas trädande i kraft innehafves af prästman i församlingen, icke må äga rum utan boställshafvarens medgifvande;

att det nya aflöningsförslaget bygges på sådana grunder, att dess genomförande icke må rubba de rättigheter eller verka inskränkning i de förmåner, som blifvit församlingarna tillförsäkrade och pröfvas vara lagligen grundade;

att vid det nya förslaget all uppmärksamhet ägnas åt åtgärder i syfte att, de olika församlingarna emellan, utjämna deras kostnader för prästerskapets aflöning; samt

att förslaget — i olikhet med nu föreliggande — måtte upptaga bestämmelser, hvilka, så noga som förhållandena tillåta, angifva, hvilka löneförmåner i regeln böra tillkomma prästerliga tjänsteinnehafvare, så att Kungl. Maj:ts bestämmelserätt öfver aflöningsbeloppen varder begränsad till hvad som är strängt nödvändigt.

Jag skall, herr talman, anhålla om proposition på detta mitt yrkande.

Men innan jag slutar, vill jag säga, att anledningen till att jag icke kan gå med på, att minimilönerna under alla förhållanden skulle vara 4,000 kronor för kyrkoherde, är den, att, oaktadt jag i viss mån kan ansluta mig till hvad motionären herr Kronlund i sin motion yrkat, att undersökning bör verkställas, huruvida indragning af en hel del små församlingar må kunna ske, jag dock icke i allo kan dela motionärens uppfattning, att man bör gå så långt, att utjämning på det sättet skulle kunna ske. Ty, såsom jag säger i reservationen, kan det finnas förhållanden, där det skulle vara hårdt att draga in ett pastorat eller förena två pastorat till ett. Och det är därför, som jag tror, att det skulle vara lyckligt, om man — med en något lägre aflöning i så fall — kunde få behålla en del af de små pastoraten och de sålunda finge hafva sin egen präst. Det finnes visserligen uti 13 § angifven en utväg, hvarigenom prästerliga tjänster skulle kunna bibehållas, nämligen att församlingen på egen bekostnad, utan bidrag från kyrkofonden, skulle aflöna prästen. Men jag tror, att detta sätt skulle blifva så dyrbart, att det skulle vara ytterst få församlingar, som skulle kunna använda sig af den utvägen. Och för min del får jag säga, att jag icke heller anser, att det skulle vara önskvärdt. Jag tror också, att det skulle vara för prästerna själfva till fördel, om man satte minimilönerna något lägre, så att det blefve flera ordinarie tjänster, än om man skulle

draga tillsammans församlingarna så, att med skäl skulle kunna sägas, att 4,000 kronor skulle vara den lägsta lönen. Det må ju vara en sak, som prästerna bättre kunna bedöma än jag. Men i alla händelser tror jag, att för församlingarnas skull, äfven om man önskar en ganska afsevärd indragning, det dock skulle vara bra, om man satte lönerna så, att äfven en del små församlingar kunde få behålla sin präst, där detta af lokala förhållanden vore nödvändigt.

Herr Söderbergh i Karlshamn: Herr talman! De ifrågavarande författningsförslagen äro ju i hufvudsak desamma, som förelades fjolårets Riksdag. Departementschefen yttrar till statsrådsprotokollet, att dessa förslag i det hela rönte ett mycket gynnsamt mottagande inom representationen. Det torde nog vara riktigt — i viss mån. Men att detta skulle berott på någon allmän och fast fotad öfvertygelse om dessa förslags förträfflighet i och för sig, lärer nog få anses ganska tvifvelaktigt.

Det särskilda utskottets utlåtande hann icke in på Riksdagens bord förrän den 16 maj på aftonen och förekom till afgörande här i kammaren redan den 20 maj. Det var nog icke så många af Riksdagens ledamöter, som i de dagarna, då riksdagsarbetet var ytterst forceradt och en mängd andra ärenden kräfde sin anpart af vår uppmärksamhet och vårt intresse, det var nog inte många, säger jag, som hade tillfälle att grundligt sätta sig in i det invecklade och omfattande prästlöneregleringsförslaget. Och dessutom var det den gången privilegiefrågan, som trängde sig fram i förgrunden; och ansträngningarna måste ju koncentrera sig på att få den frågan efter förtjänst ur världen.

I år är förhållandet något annorlunda. Bättre tid och tillfälle har nu stått till buds för litet hvar att dryfta och studera ifrågavarande lagförslag. Och det förhåller sig nog med denna saken på det sättet, som den föregående ärade talaren påpekade, att ju mer man lyckas sätta sig in i de kungl. förslagen, desto flera brister upptäcker man i dem och desto mera otillfredsställande ter sig den lösning, som dessa förslag innebära.

Det är icke tu tal om, att icke en utjämning af den ecklesiastika skattskyldigheten är af behofvet synnerligen påkallad, och att denna skattskyldighet så rättvist som möjligt måste fördelas, så att utgifterna för kyrkan icke drabba jordbruket i högre grad än andra beskattningsföremål inom församlingen. Afskrifningen af prästerskapets tionde måste vi alla, i rättvisans namn, vara med om. Kungl. Maj:ts förslag i denna del kan icke möta någon annan gensägelse än möjligtvis i fråga om tiden för afskrifningen, som många förmena vara alltför långt utdragen, så att den afsedda skatteutjämningen låter alltför länge vänta på sig. Ingen bestrider heller, att icke en utjämning af aflöningen till prästerskapet i dess helhet och en höjning af deras löner i åtskilliga fall är särdeles påkallad — är af nöden. Men nu är frågan, om den eftertraktade utjämningen i dessa berörda afseenden vinnes genom de föreliggande förslagen. Endast till en ringa del, efter min uppfattning.

Lag om reglering af prästerskapets aflöning m. m. (Forts.)

Kungl. Maj:t har icke velat gifva sig in på någon mera genomgripande reform, utan byggt sitt förslag på de befintliga urgamla grunderna. Är man nöjd med dem, finner man dem vara tillfredsställande, ja, då torde icke mycket vara att anmärka mot Kungl. Maj:ts förslag. Men nu gäller frågan, om det icke skulle vara möjligt att på andra, för vår tid mera lämpliga och tilltalande grunder få till stånd en mera tillfredsställande och acceptabel lösning. Denna sak är verkligen så omfattande och af så ingående betydelse, att man vid afgörandet måste tänka sig väl före. Den föregående talaren, min ärade kamrat i utskottet, Daniel Persson i Tällberg, har redan i den af honom i ämnet väckta motionen angifvit en del uppslag, hvilka han vidare utvecklat i den af honom vid utskottets utlåtande fogade reservationen. Nu har han ytterligare utvecklat sin ståndpunkt och till sin reservation fogat ett par förklarande tillägg. Jag tror, att om Riksdagen kan ena sig om hans skrifvelseförslag, skulle ett nytt fruktbringande öfvervägande i saken komma till stånd och leda till ett resultat, som för alla parterna skulle befinnas vida mer tillfredsställande, än hvad som nu erbjudes. Vi hafva ju, såsom äfven herr Daniel Persson erinrade om, ganska god tid på oss. Det dröjer ännu fem år, innan den första af nu gällande lönekonventioner skall aflösas, och det är mindre än någonsin anledning till något förhastande.

Då jag, herr talman, af anledning, som jag här icke behöfver redogöra för, icke låtit anteckna mig såsom reservant mot utskottets förslag i hufvudsak, skall jag inskränka mig till detta mera allmänna uttalande och för min del afhålla mig från att göra något särskildt yrkande.

Herr Kronlund: Herr talman, mina herrar! I den rätt pikanta duell, som förra året ägde rum i denna fråga mellan ecklesiastikministern och biskop Billing och hvari till slut ecklesiastikministern måste, som bekant, kapitulera, yttrade biskop Billing bland annat, att den svenska statskyrkan eller, såsom orden föllo, den svenska »folkkyrkan» vore det svenska folket själft, verksamt för sina sedliga och religiösa behof. Ja, denna definition får väl ändock anses tillhöra de fromma önskningarna. Ty aldrig har väl vår statskyrka så litet som nu visat sig motsvara fordringarna på en verklig folkkyrka, mäktig att fylla det svenska folkets religiösa behof och att värma och fördjupa dess sedliga lif, och sällan har väl statskyrkans prästerskap — i stort sedt vill jag säga, ty många präktiga undantag finnas — i så hög grad som nu visat sig sakna blick för de förändrade tidsförhållandena och för de förändrade värdesättningarna på det andliga området. Långt ifrån att ställa sig såsom ledare för de kulturella och sociala rörelserna bland vårt folk och söka i dessa rörelser ingjuta kristendomens lifskraft och makt, ställer sig statskyrkans prästerskap, åtminstone på många håll, likgiltigt, ja, till och med fientligt mot dessa rörelser, mot de sträfvanden för att lyfta vårt folk på ett högre sedligt plan, som just utmärka de djupa lederna i vårt land i exempelvis nykterhetsverksamheten, folk-

bildningsarbetet och egnahemsrörelsen. Eller huru skall man kunna förklara sådana företeelser, som att man t. ex. hör en bemärkt och ganska framstående prästman i västra Sverige på tal om nykterhetsföreningar offentligen uttala, att den, som skrifver in sig i en nykterhetsförening, förskrifver sig till djäfvulen, eller att, såsom vi nyligen hörde, en prästman vägrar upplåta en kyrka för ett nykterhetsföredrag under yttrande, att nykterhetsföreningarna äro lika fientliga mot kristendomen som mot rusdryckerna, eller slutligen att en annan prästman på tal om ungdomsrörelsen, en rörelse, som enligt mitt förmenande vittnar om en varm entusiasm och solidaritetskänsla, yttrar sig fördömande om densamma och säger, att den är af ondo? Det är genom en dylik oförståelse, en dylik likgiltighet för hvad som rör sig i folkets lif och på det andliga området, som statskyrkans präster hafva mistat fotfäste bland vårt folk. Inför halftomma tempel predika de sin abstrakta kristendom, denna kristendom ex officio, som sällan förmår rycka hjärtan och känslor med sig, denna kristendom, hvilken aldrig är den varma, praktiska, lefvande kristendom, som man skulle vilja höra i våra dagar, utan som, såsom en biskop helt nyligen offentligt yttrat sig, utmärker sig för schablonmässighet i både form och innehåll. Och i huru många statskyrkoförsamlingar finna vi ett varmt pulserande församlingslif? Ja, skall man finna ett vaket religiöst intresse och ett verkligt församlingslif, får man nog gå och söka i våra frikyrkoförsamlingar. Den religiösa indifferentismen griper omkring sig mer och mer i våra statskyrkoförsamlingar. Man restaurerar våra gamla vackra tempel och bygger med frikostig hand nya sådana. Men man tänker icke på lifvet inom dessa tempel, man tänker icke på, att detta lif allt mer och mer förtvinar och förtorkar. Den religiösa renässans, hvarom från regeringshåll talats vid denna riksdag, växer sannerligen icke, om vi skola bygga den på statskyrkans grund, fram genom löneregleringar, och vi skola icke vara blinda för, att den tid snart är inne, då vi stå inför valet att antingen själfva reformera vår statskyrka eller aflägsna densamma. Regeringen synes vilja gripa sig an med denna reformering genom att föreslå en löneregler ing, en löneregler ing så beskaffad, att statskyrkans organisation blifver till sin sammansättning och sin verksamhet alldeles oberoende af representationen.

De anmärkningar, som herr Daniel Persson framställt mot förslaget, äro alldeles riktiga. Men jag har ännu en anmärkning, och den är, tycker jag, den allra viktigaste. Riksdagen skall enligt detta förslag anslå ett belopp, som uppgår till 4 miljoner kronor, såsom bidrag åt prästerskapets aflöning, men skall på samma gång öfverlämna åt Kungl. Maj:t att bestämma icke allenast lönernas storlek åt prästerna inom vissa latituder, utan äfven bestämma tjänsternas antal m. m. Löneregleringskommittén påpekar hvilken mängd öfverflödiga präster vi hafva. Kommittén föreslår, såsom jag vill minnas, indragning af 287 komministersbefattningar. Kommittén påpekar vidare, att ett normalt pastorat — förutsatt att ytinnehållet icke är för stort — borde innehålla mellan 2,000 och 3,000 personer

Lag om reglering af prästerskapets aflöning m. m. (Forts.)

för att gifva full sysselsättning åt en kyrkoherde. Huru är det med detta i vårt land? Jo, löneregleringskommittén upplyser, att det finnes 302 pastorat med en folkmängd af 1,200 till 1,500 personer och att det finnes 337 pastorat med en folkmängd under 1,200 personer, således 639 pastorat, som icke hafva den folkmängd, som gifver sysselsättning i hvarje pastorat åt en kyrkoherde och sålunda icke gifva prästerna det arbete, som motsvarar den minimilön, som här är föreslagen. Löneregleringskommittén har gjort en svag ansats till omreglering. Den föreslår, såsom jag minnes, att ett sjuttiotal prästerliga pastorat skola indragas och sammanslås med andra. Men äfven om detta förslag skulle vinna Kungl. Maj:ts fastställelse, finnes det ändock 400 à 500 pastorat, som icke tillnärmelsevis lämna det arbete och den sysselsättning, som man kunde och borde hafva rätt att fordra af en kyrkoherde med den jämförelsevis stora lön, som är anslagen åt honom.

I ett bref till mig från en aktad prästman, en kontraktsprost, uttryckte han sina varmaste sympatier för min motion. Det kan ju vara af intresse att höra hvad en prästman säger i denna sak: »Det borde falla af sig självt», skrifver han, »då prästerskapets aflöningsfråga nu synes bli en statens fråga, i stället för att förut hafva varit en privat församlingsfråga, att en omsorgsfull reglering af tjänsternas omfång till folkmängd och ytvidd vore behöflig. Så var nog äfven meningen, då regleringskommittén tillsattes, men frågan blef förfuskad därigenom att kommittén såg sig blind på lönefrågan och gjorde så litet som möjligt åt organisationen.»

Ja, det är verkligen den uppfattning, som man får af hela detta löneregleringskommitténs arbete. Riksdagen begärde 1897 icke allenast en lönereglering, utan äfven att det borde tillses, huruvida icke en grundlig sammanslagning och omreglering af de prästerliga tjänsterna kunde åstadkommas; och hvilket svar, vi hafva fått därvidlag, det hafva vi sett.

Han säger vidare: »Mera arbete och bättre lön skulle höja en stor del af prästeståndet och den öfverklagade prästbristen skulle ej längre existera. Sådan existerar ej, sade en gång biskop Johansson, endast en ändamålsenlig organisation fattas. Jag begriper ej, hur präster med aktning för sig själfva kunna trifvas med att lefva utan arbete fullt upp, och sådant kan omöjligen gifvas i församlingar med 1,000 personer, samlade på en plätt af en kvadratmil och därunder både med folkmängd och ytvidd, såsom fallet är i hundratals pastorat. Se t. ex. Gottland med 30 kvadratmil och 44 pastorat, utom Visby med en folkmängd af 44,396 personer. Skulle ej Gottland kunna indelas i t. ex. 15 pastorat utom Visby? Det blefve ungefär två kvadratmil på hvarje med 3,000 personer. Om därtill 4 à 5 komministerstjänster inrättades, vore säkert behofvet fylldt.»

Vidare heter det i nämnda skrifvelse: »Vartofta kontrakt i Skara stift med en ytvidd af 3,45 kvadratmil och en folkmängd af 10,007 personer enligt sista statistiska uppgiften är nu fördeladt på åtta pastorat med sex komministrar. Kommittén har omreglerat det till endast sju pastorat och indragit alla komministraturer, men jämför

man detta kontrakt med t. ex. Leksands pastorat i Västerås stift, har detta 11,051 personer på en ytvidd ungefär dubbelt så stor, då man undantager Leksands skogar — där äro endast en kyrkoherde med två komministrar och en adjunkt — så blir frågan: kan Leksand skötas af en kyrkoherde med tre biträdande präster, skulle ej då Vartofta kontrakt kunna skötas af t. ex. tre kyrkoherdar i stället för sju? Ytvidden för en hvar skulle bli nästan 1,25 kvadratmil med en folkmängd af 3,333 personer i medeltal. Ett annat exempel. Österrekarnes kontrakt i Strängnäs stift har sex pastorat med fyra komministrar på en ytvidd af 6,64 kvadratmil med en folkmängd af 12,309 personer. Där har kommittén föreslagit sju pastorat med fortfarande en komminister. Malung med 7,017 personer har lika stor ytvidd som hela detta kontrakt, då man undantager skogarne — med dem 18 kvadratmil eller nära tre gånger större — har endast två komministrar, men fem predikoplatser. Kommittén har ej heller föreslagit någon förändring hvarken i Leksand eller Malung. Med någorlunda rättvis fördelning borde Österrekarne kontrakt godt kunna skötas af två kyrkoherdar och två komministrar, åtminstone af fyra kyrkoherdar».

Det är emellertid, som sagdt, icke detta, som är hufvudsaken i min motion. Jag har ansett, att då Kungl. Maj:t icke uti proposition framlagt hufvuddragen för en omreglering af de prästerliga tjänsterna, utan satt detta såsom en framtida åtgärd af löneregleringsnämnderna, skulle Riksdagen genom att bifalla Kungl. Maj:ts förslag afsäga sig hvarje direkt inflytande och ställas alldeles utanför denna stora organisationsfråga. Huru löneregleringsnämnderna skulle blifva sammansatta, veta vi. En ledamot skulle utses på förslag af landshöfdingen och biskopen, en annan skulle utses af domkapitlet, och en tredje ledamot skulle tillsättas af landstinget, hvarjämte församlingsombud skulle biträda. Man kan då ganska lätt tänka sig, hur en på sådant sätt sammansatt lönekommitté eller lönekommission skall ställa sig till en grundlig omgestaltning af de prästerliga tjänsterna. Genom att bifalla den kungl. propositionen skulle Riksdagen beträffande denna organisationsfråga lämna Kungl. Maj:t den allra mest vidsträckta fullmakt, som man gärna kan gifva. Herrarne minnas nog, huru det går med våra organisationsfrågor, då det gäller att indraga några tjänster. Vi hade nyligen ett färskt exempel, som visar, huru svårt, ja, snart sagdt omöjligt, det är att förmå Kungl. Maj:t att slå in på en väg, som Riksdagen verkligen så lifligt åstundar, nämligen uti högderiregleringsfrågan. Då man ser detta, kan man nog ha sina stora tvifvel om, huruvida icke förhållandet skall blifva enahanda i fråga om omregleringen af de prästerliga tjänsterna, helst som man har att kämpa med så mycket traditioner, så mycket nedärfda tänkesätt, så mycken konservatism hos de olika församlingarna. Då här emellertid verkligen är ett område, där förenklingar och besparingar kunna göras till nytta icke allenast för staten, utan äfven för församlingarna själfva — ty de små församlingarna blifva onödigt och öfver höfvan betungade af sina prästers underhåll — anser jag, att Riksdagen icke handlar rätt,

Lag om reglering af prästerskapets aflöning m. m. (Forts.)

om den med ett bifall till denna kungl. proposition afsäger sig hvarje rätt att sedermera direkt ingripa och inverka på denna omreglering. Det är för att bevara Riksdagens enligt mitt förmenande alldeles oeftergifliga rätt i detta afseende, som jag här velat yrka afslag på det föreliggande förslaget och i första rummet å den nu föredragna paragrafen.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Hammarskjöld: Herr talman, mina herrar! De tre talare, som hittills haft ordet, ha varit enstämmiga i att kassera såväl Kungl. Maj:ts som utskottets förslag. Jag skall nu försöka att bemöta dem och vill då börja med den siste talaren.

Herr Kronlund har gjort sig mycken möda för att bevisa, huru illa det är ställdt inom landet med indelningen af pastoraten. Han har talat om, hvilken mängd af prästerliga tjänster det är, som icke gifva sin innehafvare tillräcklig sysselsättning och hvilka därför böra indragas. I den delen är det mig ett nöje att kunna instämma med honom; jag är i det afseendet åtminstone i hufvudsak af alldeles samma mening som han, och det har också kommittén varit. Den har föreslagit icke mindre än 501 prästerliga tjänsters indragning. Det tycks emellertid, som om herr Kronlund utgått ifrån, att detta kommitténs förslag icke har ledt och icke skulle komma att leda till något vidare resultat, och han framställer saken så, som om allt skulle blifva vid det gamla och vi fortfarande skulle komma att ha dessa tjänster, som icke gifva sina innehafvare tillräcklig sysselsättning, till tunga för församlingarna och för staten i dess helhet. Jag ber då att få upplysa, hvad som i verkligheten blifvit i det stycket hittills åtgjordt.

Af de 501 tjänster, som af kommittén föreslagits till indragning, ha hittills 191 varit under pröfning och hunnit blifva slutpröfvade, i den mån detta under närvarande förhållanden är möjligt. Vi skola nämligen komma ihåg, att så länge som löneregleringen beträffande en prästerlig tjänst varar, har hvarken Kungl. Maj:t eller någon annan myndighet rätt att indraga denna tjänst utan vederbörande församlings bifall. Af de 191 tjänster, som hittills pröfvats, ha 9 kyrkoherdetjänster och 80 komministertjänster, alltså tillsammans 89 platser, blifvit satta på s. k. långvakans. Därmed menas, att Kungl. Maj:t resolverat, att tjänsterna icke få besättas med ordinarie innehafvare utan skola uppehållas genom extra ordinarie prästman till löneregleringsperiodens slut. I ofantligt många fall går det emellertid så till — särskildt på grund af prästbrist men äfven därför, att tjänsterna befunnits vara obehöfliga — att icke någon särskild prästman förordnas att upprätthålla tjänsten enbart för sig, utan att sådant förordnande gifves åt någon närboende präst. Jag kan ju icke bestämdt döma om framtiden, men jag vågar dock uttala den meningen, att när i dessa 89 församlingar löneregleringsperioden kommit till sitt slut och saken skall slutgiltigt afgöras, det skall blifva utomordentligt få fall, där tjänsterna då icke blifva indragna. Detta var 89 tjänster af 191. Vidare har

Kungl. Maj:t tillåtit, att en kyrkoherdetjänst och 6 komministraturer, d. v. s. 7 platser, finge för denna gång besättas med ordinarie innehafvare. Det har varit sådana fall, då det ännu är en lång tid kvar, innan lönereglerings tager slut, nämligen ända in på 1920-talet eller kanske än längre. I dessa fall har man ansett olämpligt att alldeles undertrycka församlingens önskan, i synnerhet om något så när rimliga löneförmåner varit förenade med tjänsten. Man har i dessa få fall — de äro, såsom jag sade, endast 7 — tillåtit, att tjänsterna finge för denna gång tillsättas. Det är mycket sannolikt, att, när saken kommer till slutpröfning vid lönereglerings-periodens slut, äfven dessa platser komma att indragas. Då ha vi alltså 89 plus 7 eller tillsammans 96 af 191 pröfvade, det vill säga hälften, om hvilka man kan säga, att det är antagligt, att den ojämförligt största delen kommer att indragas. Hvad de återstående 95 platserna beträffar, nämligen 26 kyrkoherdetjänster och 69 komministraturer, hvilka pröfvats, men i laga ordning fått tillsättas, så är det för den sakens skull alldeles icke afgjordt att, när lönereglerings-perioden är slut, de då äfven komma att få tillsättas, ty då skola de pröfvas af nämnden, och slutligen har Kungl. Maj:t att afgöra, huruvida tjänsterna skola bibehållas eller icke. Så förhåller det sig i verkligheten med de farhågor, som herr Kronlund uttalade.

Med afseende å hvad herr Söderbergh här yttrade skall jag fatta mig mycket kort. Jag skall endast uttala min mycket stora förvåning däröfver, att herr Söderbergh, som är vice ordförande i utskottet och hvilken, så vidt jag kunnat finna, icke reserverat sig mot hufvudgrunderna för förslaget och således måste anses ha inom utskottet gillat desamma, nu uppträder och talar emot utskottets förslag. Under hela min riksdagstid kan jag icke erinra mig ett sådant fall — jag vill endast konstatera det.

Jag öfvergår nu till hvad herr Daniel Persson yttrade, och därom är mera att säga. Han har gjort en mängd anmärkningar emot förslaget, och, såvidt jag kunnat följa dessa, skall jag nu försöka bemöta dem. Han kom först med några detaljanmärkningar, såsom att Kungl. Maj:t enligt detta förslag skulle få rättighet att på grund af särskildt inträffade omständigheter höja lönerna utöfver hvad som en gång blifvit bestämdt. Jag vill då fästa uppmärksamheten på, att såväl kommittén som Kungl. Maj:t ansett, att detta icke skulle komma i fråga mer än i mycket sällsynta fall. Det framgår äfven däraf att för alla inom hela landet möjligen förekommande fall icke större belopp blifvit för detta ändamål upptaget i förslaget än 10,000 kronor. Min öfvertygelse är, att något dylikt endast ytterligt sällan skulle förekomma. Det synes mig dock att Kungl. Maj:t icke borde sakna all möjlighet att, när särdeles talande skäl uppstode, bevilja en höjning af lönen. Vi kunna ju t. ex. tänka oss ett pastorat, som när lönen bestämdes, hade liten befolkning och icke gaf mycket att göra men som under de följande 20 åren kanske genom uppkomsten där af ett större industrisamhälle gifvit sin präst ofantligt mycket mera arbete än han förut haft. Då bör det väl vara rättvist att äfven sätta aflöningen för honom något högre.

Lag om reglering af prästerskapets aflöning m. m. (Forts.)

Jag anser icke, att denna bestämmelse är så särdeles viktig, men jag anser icke heller, att man bör beröfva Kungl. Maj:t denna möjlighet, som utan tvifvel endast i mycket sällsynta fall kunde ifrågakomma.

Vidare anmärkte herr Daniel Persson mot den punkt i § 9 i lagen om kyrkofond, som stadgar att en präst, som haft stora inkomster och genom löneregleringen fått dem betydligt nedsatta, skulle under vissa förutsättningar kunna tillerkännas rätt att under några år få uppbära en högre aflöning. Jag ber då att få fästa uppmärksamheten på, att detta icke kan enligt den formulering, som utskottet gifvit denna paragraf, inträffa mer än *en* gång, nämligen vid den allra första löneregleringen. För min del skall jag gärna medgifva, att jag icke mycket håller på den bestämmelsen. Skulle den falla bort, anser jag icke det vara något grundskott mot förslaget. Ty det är ju tydligt, att om denna lag skulle blifva antagen, vet ju hvarje präst, som söker ett pastorat, att han utsätter sig för möjligheten att få sina inkomster förminskade vid den kommande löneregleringen. Han kan då taga detta i beräkning och, om han ändock söker, får han stå sitt kast. Därför håller jag, som sagdt, icke på den bestämmelsen såsom någonting väsentligt, ehuru jag anser, att den borde få stå kvar.

Det har vidare yttrats af herr Daniel Persson, att det blir en stor svårighet för nämnderna att kunna beräkna, huru inkomsterna skola ställa sig, då boställenas natur icke är känd, ty som bekant är det ju endast i några län, som en dylik pröfning kunnat fullständigt slutföras. Jag vill gent emot detta erinra, att om också icke den grundliga undersökning, som i åtskilliga norrländska län verkställts, hunnit att utföras öfver hela landet och icke på många, många år kan hinna slutföras, torde väl dock i de allra flesta fall — åtminstone beträffande sådana boställen, som det här är fråga om, nämligen sådana som ha större skogstillgång — den frågan hafva genom några klagomål och besvär varit före och således blifvit åtminstone underkastad en förberedande pröfning. Men äfven om så icke är, icke kunna vi väl vänta med en löneregleringen, till dess att hela landets boställen ha blifvit pröfvade till sin natur. Då vet ingen människa, när man skulle kunna få en löneregleringen men vi veta å andra sidan, att allting måste vara klart före 1914, om vi icke skola komma in i ganska ledsamma förhållanden. Jag anser således, att den anmärkningen icke har någon betydelse.

Det gläder mig att höra, att herr Daniel Persson icke håller så alldeles bestämdt på försäljningen af boställena, utan kan vara med äfven om utarrendering af dem. Vi skilja oss dock åt i en mycket väsentlig punkt. Han vill, att det skall få bero på församlingarna, med den för tillfället tjänstgörande boställhafvarens tillstånd, att afgöra, om ett boställe skall försäljas eller icke, hvaremot utskottet vill, att försäljningen skall vara underkastad nämndens och Kungl. Maj:ts pröfning. Jag anser det vara ytterst betänkligt, om man skulle låta ett beslut om försäljning af boställe bero på en tillfällig ställning inom församlingarna och på dens mening om saken, som

för tillfället är kyrkoherde, och jag vågar påstå, att det skulle vara mycket olyckligt, om församlingarna skulle få den rättigheten. Jag tror, att det icke alls vore klokt, om församlingarna afhände sig sina boställen. Jag gör naturligtvis ett undantag för sådana, som äro illa belägna eller i annat hänseende otjänliga. Att de, såsom utskottet föreslagit, skulle få säljas, är jag mycket med om, det uttalade jag redan förra året, och att utskottet har infört den bestämmelsen, anser jag vara en ren förbättring. Men att i allmänhet boställena skulle få säljas, det anser jag vara mycket oklokt. De äro dock en ofantlig värdefull tillgång, dessa boställen, och man har väl all anledning tro, att de icke komma att falla i värde, men väl att stiga. Jag behöfver knappast fästa uppmärksamheten vid, att då kyrkans representanter ganska motvilligt ha visat sig vilja gå med på tiondens afskrifning, som ju är en ganska säker grundval för prästerskapets inkomster, så finns det väl icke mycken anledning att tro, att man skulle få deras bifall till boställenas försäljning, hvarigenom kyrkans ekonomiska ställning skulle kunna blifva fullkomligt prisgifven åt en tillfällig opinion. Hvad betyder det egentligen, och hvad är det för skillnad för prästerskapet och för församlingarna, om boställena säljas eller utarrenderas? Det är till skada, om de säljas, ty då har man afhändt sig en tillgång, som sannolikt i framtiden kommer att ofantligt växa i värde. Genom utarrendering åter har man ju alltjämt saken i sin hand, och hvarken församlingarna eller prästerna ha någon olägenhet af utarrenderingen, om den, såsom meningen är, kommer att ställas på ungefär samma grunder, som gälla för kronodomänerna.

Det förefaller mig, att herr Daniel Persson borde kunna vara nöjd med det tillmötesgående, som utskottet har visat, och särskildt, när jag tänker på, hvad som beträffar afkastningen af skogen, att den intill hälften skulle få åtnjutas af församlingen.

Nu har dock herr Daniel Persson — och äfven herr Kronlund, som jag vill minnas — sökt framhålla, att det fortfarande skulle blifva en betydande ojämnhet i beskattningen. Nå, hur är det nu? Därom upplyser ju Kungl. Maj:ts proposition, att afgifterna till prästerskapet växla emellan högst 124 öre per fyrk och lägst 3 ½ öre per fyrk. Låt oss ta ett exempel, så går det alltid lättare att göra sig en föreställning, hur det i verkligheten förhåller sig. Låt oss ta ett hemman, som är värdt 10,000 kronor; det skattar således för 60 fyrk. 60 fyrk efter 124 öre uppe i t. ex. Karesuando, där en sådan afgift gäller, gör en årlig afgift till prästerskapet af 74 kronor och några öre. Genom den utjämning, som såväl det kungliga förslaget som utskottets förslag innebär, skulle dessa 74 kronor nedbringas till högst 3 kronor. Nu säger herr Daniel Persson: Det kan ligga två pastorat bredvid hvarandra, det ena har ett boställe, som hufvudsakligen utgör jordbruk och som är ett så godt jordbruk, att det icke behöfver utdebiteras någonting, utan bostället ger tillräcklig afkastning till prästens aflöning, det andra pastoratet har ett boställe hvars värde hufvudsakligen ligger i skogen, och för detta boställe får icke behållas mer än högst halfva skogsafkast-

Lag om reglering af prästerskapets aflöning m. m. (Forts.)

ningen. Hvad blir då skillnaden? Jo, i det förra pastoratet blir det kanske ingen utdebitering — jag vågar dock säga, att det kan icke uppletas tio pastorat i landet, där något sådant äger rum — men i det senare skulle utdebiteringen bli 2 $^1/_2$, allra högst 5 öre per fyrk, och de 5 örena endast för den händelse, att den halfva skogsafkastningen icke räcker till. Hvad betyda 2 $^1/_2$ öre per fyrk för ett sådant hemman, som jag nyss talade om, med 10,000 kronors taxeringsvärde? Det betyder 60 × 2$^1/_2$ det vill säga 150 öre. Är detta nu en så beaktansvärd skatteolikhet att en gård med 10,000 kronors värde i ena socknen slipper betala något till prästen, men en likadan gård i grannsocknen 1,50? Om man jämför detta med de skatter, som vi ha i allmänhet, till kommunerna t. ex., är detta då af en sådan betydelse, att man för den skull skall låta förslaget falla? Det förefaller mig rent af vara orimligt.

Det har talats om, att församlingarna icke skulle vilja bli af med sina präster, utan hålla på dem, äfven där de icke behöfdes. Ja, äro herrarne så säkra på den saken? Här komma ju enligt nya förslaget församlingarna att få bygga äfven åt komministrarna, hvilka nu bygga åt sig själfva, och då är det tydligt, att om en prästerlig befattning, som kan anses vara öfverflödig, skulle bibehållas, så måste det utdebiteras mera inom församlingen än om tjänsten indroges. Jag tänker, att man ganska ofta kommer att taga mycken hänsyn till den ökade kostnaden och tänka som så: vi behöfva icke denna prästerliga befattning, och därför skola vi icke alls tänka på att behålla den.

Herr Kronlund har ju, i sin motion i synnerhet framhållit, han hade samma uttalande i sitt nyss hållna anförande — att det är alldeles orimligt att icke Kungl. Maj:t framlagt för Riksdagen ens hufvudgrunderna för pastoratens indelning och antalet prästerliga tjänster. Tro herrarne verkligen, att det vore lämpligt, att vi här i kammaren skulle sitta och öfverlägga om, hur hvarje pastorat i landet skulle vara ordnadt, hur stort det skall vara, hur många präster det skall ha? Är det möjligt, att Riksdagen vill åtaga sig det arbetet? Jag vågar högligen betvifla det. Det finns härvidlag något annat att ta hänsyn till. Herr Kronlund talade om tradition och gammal häfd och att han fruktade, att man inom församlingarna skulle hålla så mycket därpå, att man icke ville afstå från sina präster. Ja, i våra dagar är ju kändt, att allt hvad som är materiellt gammalt, det håller man mycket på. Man iakttager en synnerligen stor pietet i afseende å gamla byggnader; numera håller man så strängt på, att de icke restaureras eller reformeras på något sätt, som i någon högre grad är afvikande från hvad de ha varit. Man stiftar lagar till skyddande af naturminnesmärken — och jag finner det alldeles förträffligt, det är icke det ringaste klander från min sida, utan jag har tvärtom gladt mig mycket öfver den lagen — man har en synnerlig pietet för gamla taflor, för att icke säga gamla skåp och stolar. Dem är man rädd om, men de andliga värdena skall man icke vara rädd om. Hvad folket sedan århundraden tillbaka har hållit kärt och varit vant vid, det skall man nivellera och stryka

bort, det skall man icke taga hänsyn till, utan man skall lägga linjalen på kartan och säga: så och så stor skall den socknen vara och så och så många präster skola finnas, det behöfver icke vara två präster där, det kan vara nog med en. Det skall Riksdagen sitta och bestämma. Jag tycker, att om hvar och en ville tänka på sin egen ställning i den här frågan, icke bara tänka på, hur bra det vore att ändra i grannförsamlingen, utan tänka på, huru man ville ha det i sin egen församling, så tror jag, att rätt många skulle bli betänksamma och icke vara med om att alltför mycket nivellera och stryka bort och slå omkull, hvad som dock mycket stora lager af vårt folk håller kärt.

Det förslag, som här framställts af herr Daniel Persson, det ger, såvidt jag kan fatta, icke någon antydan om, hur det i verkligheten skulle gå till med skatteutjämningen och löneutjämningen; åtminstone är det en mycket svag antydan vi ha fått därom. Afskrifningen af tionden äro alla med om, men hur det skall gå till att sedermera utjämna skatterna och utjämna lönerna, därom ha vi icke fått veta mycket. Det förefaller mig, som om herr Daniel Persson ställde sig uteslutande på den enskilda församlingens ståndpunkt, men icke gärna ville ta hänsyn till det stora hela, till landet i sin helhet, till det allmänna. Jag känner icke till förhållandena i Leksand, kanske är där ett mycket bra boställe. Men äfven om så är, bör man väl dock icke taga hänsyn endast till den egna församlingen, utan man bör väl tänka på hela landet.

Herr Daniel Persson har likaledes menat, att man utan svårighet skulle hinna få den saken klar till år 1914. Det är möjligt, men hvad som är absolut omöjligt, det är att till nästa riksdag få fram ett förslag. Det blir naturligtvis icke jag, som kommer att framlägga detta förslag — det kan jag försäkra — men i alla fall vågar jag påstå, att, hvem som sitter såsom ecklesiastikminister, så blir det absolut omöjligt att så snart uppgöra ett genomtänkt och tillfredsställande förslag. Det har tagit 12 à 13 år för att få fram detta förslag. Om det också icke erfordras så lång tid för att få fram det nya förslaget, så är det dock allt för mycket förarbete, som behöfver göras, för att man skall kunna tänka sig möjligheten af att inom 1 à 2 år få ett sådant förslag uppgjordt.

Herr talman! Jag vill visst erkänna, att det framlagda förslaget ingalunda är fullkomligt — ty hvad är väl fullkomligt? Jag förstår mycket väl, att icke alla kunna vara belåtna med detsamma. Men jag tror också, att i det stora hela är det ett ganska tillfredsställande förslag. Det är ju ingenting, som hindrar, att, om det skulle visa sig under tidens lopp, att man behöfver göra förändringar i detta förslag, sådana då kunna åstadkommas.

Hvad särskildt den anmärkningen beträffar, som gjorts med afseende på tiden för afskrifningen — om den skall ske genast eller på kortare tid — så är detta något, som helt och hållet ligger i en kommande Riksdags hand. Men det är naturligt, att regeringen måste taga hänsyn till att budgeten icke allt för hastigt betungas med de bördor, som afskrifningen af tionden medför, och se till att afskrifningen utsträckes under en afsevärdt lång tid. Vill Riksdagen

Lag om reglering af prästerskapets aflöning m. m. (Forts.)

gå med på kortare tid för afskrifningen, så möter icke något hinder därför. Det är helt och hållet en Riksdagens sak.

Jag vågar emellertid säga, att jag tror, att det vore mycket olyckligt, om kammaren afsloge utskottets förslag.

Herr Räf: Herr talman! Herr Kronlund uttalade sig om vårt lands prästerskap på ett sätt, som jag icke vill låta stå oemotsagdt i Riksdagens protokoll. Uttalandet gällde prästerskapets ställning till nykterhetssaken. Och då jag tror mig på ifrågavarande område äga minst lika stor erfarenhet som herr Kronlund, så anser jag mig äfven i detta fall vara ungefär lika stor auktoritet som han. Herr Kronlund sade, att prästerna stänga sina kyrkor för nykterhetsföredrag. Jag vet nu icke, hvilka erfarenheter herr Kronlund gjort på sina nykterhetsresor. Jag har emellertid på sådana mina resor gjort den erfarenheten, att prästerna — mera än jag haft anledning vänta — visat ett mycket stort tillmötesgående mot nykterhetssaken. Jag har också hört många mycket goda nykterhetsföredrag i kyrkor, och att kyrkorna då blifvit för dessa föredragshållare öppnade af respektive prästmän, det anser jag ligga i sakens natur. Därmed har jag icke sagt, att det icke kan finnas undantag, men i regel har det enligt min erfarenhet varit så, som jag här uttalat. Att man en eller annan gång måst stänga kyrkan för vissa personer, som *säga sig* resa i nykterhetens tjänst, förvånar mig icke och förvånar nog icke så många andra heller. Jag tror, att om en eller annan af herrarne vore kyrkoherde i en församling, och jag komme dit och ville disponera kyrkan för ett föredrag, man nog skulle säga: nej, herr Räf får icke tala i kyrkan. Och jag må säga detsamma om somliga af herrarne: Vore jag kyrkoherde i en eller annan församling, och vissa af herrarne komme till församlingen och begärde att få disponera kyrkan, så skulle jag gifva ett bestämdt nej.

Jag skall vidare be att få säga, att det icke endast är statskyrkans prästerskap, som måste uppträda mot vissa af dem, som ha uppgifvit sig resa i nykterhetssakens tjänst, utan det gäller äfven om de frikyrkliga. Vår allra främsta man i landet, lektor Waldenström, har i Svenska Morgonbladet skrifvit flera artiklar mot, att man på detta sätt utan vidare pröfning upplåter missionshusen härvidlag, och detta icke endast ute på landet utan äfven här i Stockholm, där det ofta är förenadt med mycket stort besvär att hålla templen fria från *sådana* s. k. nykterhetsföredrag. Man har ofta nog uppgifvit, att man skulle tala om nykterheten, och så har det blifvit något helt annat. Dessutom bör man nog taga litet hänsyn till, hvilken person det är, som skall tala, och hvad han egentligen representerar, innan man öppnar sina lokaler för honom.

Herr Kronlund ansåg vidare, att prästerna icke ingjuta ett kristligt lif i nykterhetsarbetet. Jag har en alldeles motsatt erfarenhet.

Herr talman, det var detta uttalande, jag önskade göra.

Grefve Hamilton: Herr talman! Det må förlåtas mig, om jag söker åter föra denna fråga till realitetens område, då jag icke

kan följa åtskilliga föregående talare på deras höga flykt med hänsyn till detta ämne. Jag vill söka reducera denna fråga till hvad den är, nämligen en aflönings- och skattefråga, men af helt naturliga skäl skall jag icke gifva mig in på aflöningsfrågan utan blott ägna några ord åt skattefrågan.

Vid den tid, då de nuvarande konventionerna eller uppgörelserna rörande prästerskapets aflöning uppgjordes, var skatteförmågan fördelad helt annorlunda än nu är fallet, då åtskilliga skatteobjekt sedan dess tillkommit och som endast i obetydlig grad deltaga i aflöningen till prästerskapet. Jag skall icke vara mångordig, utan ber blott att med några exempel få påvisa hur orättvisa förhållandena i detta afseende kunna vara, bland annat i den provins jag själf tillhör, Skåne. Enligt de uppgifter jag erhållit, finnes där t. ex. en församling, i hvilken en arbetare, som har en inkomst, som icke är beskattningsbar, sålunda understigande 500 kronor, skall såsom bidrag till prästerskapets aflöning lösa ett mans- och ett kvinnsdagsverk, motsvarande fyra kronor, då däremot, om han hunnit upp till en inkomst, som kan beskattas, hans aflöning till prästerskapet skulle minskats. I en annan församling finns en stor industri — en anläggning med ett fastighetsvärde af 800,000 kronor och en beskattningsbar inkomst af 372,000 kronor; denna betalar blott några ören till prästerskapets aflöning. Men i samma församling finns en liten egnahemsägare, hvars hems taxeringsvärde är 5,000 kronor; denne person får betala 11 kronor till prästerskapets aflöning, eller mer än tio gånger så mycket som den af mig nämnda industriella inrättningen. Gå vi vidare i Skåne, finna vi ett sockerbruk, som är ett bärkraftigt skatteobjekt, med ett taxeringsvärde af 1 miljon kronor och en inkomst af 200,000 kronor; detta betalar till prästerskapets aflöning 37 kronor, medan däremot en hemmansägare med ett litet dåligt hemman, taxeradt till 12,000 kronor, får betala 114 kronor. Det är ju helt naturligt, att en sådan skattefördelning icke kan annat än uppväcka misstämning, ja, förbittring. Nu hade man väntat ute i bygderna, att, när en ny lönereglering skulle ske, dessa orättvisor skulle på en gång blifva häfda. Och jag tror, att det skall uppväcka en ganska stor misstämning i bygderna på landet, då man erfar att, om den kungliga propositionen antages, dessa orättvisor delvis skulle fortfara under ett tjugutal år. Man hade naturligtvis, med rätta, kunnat vänta att en jämnare fördelning, en rättvisare fördelning af skatten efter skatteförmågan skulle inträda samtidigt med att dessa konventioner upphörde, hvilket beträffande den första af dessa konventioner kommer att ske år 1914. Herr statsrådet sade, att man icke visade pietet för andliga värden. Det må så vara. Men man har icke heller pietet för den principen, att skatterna må blifva rättvist afvägda. Herr ecklesiastikministern framhöll också, att denna fråga — om afskrifningstidens längd — skulle kunna lösas senare; man skulle, sade han, kunna öfverlämna denna sak åt framtiden. Nej, herr statsråd, jag tror, att denna skatteutjämning kan ske endast i samband med bestämmandet af aflöningen till prästerskapet. Har man tagit det ena, så får man

Lag om reglering af prästerskapets aflöning m. m. (Forts.)

nog vänta, innan man får en ändring till stånd med hänsyn till förslaget om en hastigare afskrifning.

Herr talman! Jag har velat påvisa den svagheten i det kungl. förslaget, att en skatteutjämning i dess helhet först skulle kunna inträffa 20 år efter konventionernas utlöpande, sålunda *tidigast* 1934 och senast 1944. Det är en fullständig orimlighet.

Herr Söderbergh i Karlshamn: Herr talman! I anledning af statsrådet Hammarskjölds vänliga admonition till mig för en stund sedan, ber jag få meddela, att jag redan, då herr Daniel Perssons motion första gången behandlades af det särskilda utskottet, uttalade mig för och under vissa förutsättningar jämväl röstade för densamma, och jag har sedermera icke frångått denna min ståndpunkt. För öfrigt är det icke herr statsrådet Hammarskjöld, som borde angripa mig i detta fall. Jag skall tillåta mig erinra honom om en af fjorårets mest uppseendeväckande tilldragelser här i Riksdagen, hurusom han vid remissen af den kungliga propositionen i ifrågavarande ämne i Första Kammaren på det skarpaste uttalade sig mot det då ifrågasatta instiftandet af nya prästerliga privilegier, men fann lämpligt att några veckor senare, då frågan förekom till behandling i denna kammare, tournera om och förorda godkännandet af samma privilegier. Jag tror mig våga påstå, att något motstycke härtill näppeligen förekommit under vårt nuvarande riksdagsskick.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Hammarskjöld: Herr talman! Om det är så, att herr Söderbergh redan i utskottet hade gillat herr Daniel Perssons åsikt, så står det fortfarande, trots den förklaring han afgifvit, kvar, att han icke gifvit detta tillkänna i utskottets betänkande. Hvad beträffar jämförelsen med min ställning förra året i afseende på de prästerliga privilegierna, så synes den halta högst betydligt. Det är, som jag då gaf tillkänna inför denna kammare, alldeles klart att jag då liksom nu höll på, att inga privilegier behöfde finnas men att jag icke ansåg den frågan vara af vital betydelse utan att, om Riksdagen ville ha kvar privilegierna, så hade jag ingenting däremot. Det var således endast för att göra det möjligt att få igenom det då framlagda förslaget som jag, då Första Kammaren så envist höll på privilegierna, uppmanade Andra Kammaren att låta sina betänkligheter *mot* privilegierna fara. Att detta skulle vara jämförligt med att i utskottet ha en mening, motsatt utskottets men icke angifven i reservation, och så några dagar därefter uppträda i kammaren och tala mot utskottets utlåtande, det kan jag icke finna.

Herr Juhlin: Herr talman! Då jag i detta ärende instämt med herr Daniel Persson i hans reservation angående den allmänna innebörden af det föreliggande förslaget, så skall jag icke länge taga kammarens tid i anspråk. Men då föredragningsordningen är sådan, att vi nu få yttra oss om förslaget i dess helhet, så skall

jag be att få säga några ord med hänsyn till åtskilliga punkter i förslaget och kanske också med hänsyn till förslaget i dess helhet.

Jag har, som herrarne sett, antecknat mig som reservant vid femte punkten rörande afskrifningen af prästerskapets tionde. Jag är nu delvis förekommen af grefve Hamilton, som alldeles nyss hade ordet och ansåg, att en afskrifning af prästerskapets tionde borde kunna ske samtidigt med en ny löneregleringsperiods inträdande. Det gladde mig också att höra, att herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet också hade den uppfattningen, att han ömmade för dessa i många afseenden svårt skattetyngda jordbrukare. Men då förvånar det mig så mycket mer, att herr statsrådet, då han framlade detta lagförslag vid förliden riksdag, hade beräknat en så rundlig tid som 30 år för att denna orättvisa skulle kunna afhjälpas. Det särskilda utskott, som behandlade lagförslaget förra året, hade visserligen på enskild motionärs framställning minskat denna tid till 20 år, och då tar herr statsrådet detta för godt i år och framlägger ett sådant förslag. Det är ju redan antydt, att detta är en skatt, som tynger både hårdt och ojämnt på en ganska stor samhällsklass på landsbygden. Förliden riksdag enade man sig om en skrifvelse till Kungl. Maj:t om utredning rörande utjämning af de *kommunala* skattebördorna. Mig synes, att då vi ha att behandla en skattefråga, som visserligen tillhör den *kyrkliga* kommunen men som dock i alla fall afser en skatt som måste bäras af hufvudsakligen samma personer, som äro betungade med kommunens öfriga skatter, det då varit skäl att taga under ompröfning, om icke tionden skulle kunna afskrifvas vid de nuvarande lönekonventionernas utlöpande. Det är för öfrigt en ganska lång tidrymd, under hvilken nuvarande konventioner förfalla. De tidigaste af dem börja att förfalla 1914 och man kan säga att de flesta upphört först år 1926; det är icke mer än ett hundratal, som upphöra senare. Det är sålunda en ganska lång tidrymd, under hvilken staten skulle få öfvertaga denna skattebörda. Visserligen kan man säga, att någon absolut rättvisa i alla fall icke skulle komma dessa skattdragare till godo, emedan konventionerna förfalla på så olika tider, men det hade dock varit ett steg i den rätta riktningen. Såsom förslaget nu föreligger, är det ju så, att det faktiskt skulle dröja en mansålder, innan en lindring i dessa under nuvarande förhållanden så orättvisa skattebördor skulle komma att aflyftas.

Nu sade äfven herr statsrådet, att prästerskapet endast motvilligt ginge in på att släppa ifrån sig tionden, emedan de ansågo den vara en mycket värdefull tillgång för prästerskapet eller kyrkan. Ja, det kan ju hända, att de tänka så, men jag tror likvisst för min del, att de i själfva verket icke ha så synnerligen stor tilltro till densamma. Om man läser kommitténs redogörelse för, huru dessa tionden utgått, och ser, hvilka svårigheter prästerskapet haft att utfå dem — det har på sina håll varit nästan omöjligt, att helt få ut dem, utan prästen har måst göra upp ackord med sina sockenbor om utfående af en viss summa i stället för tionden — så tror jag icke, man skall påstå, att prästerskapet håller så styft på tion-

Lag om reglering af prästerskapets aflöning m. m. (Forts.)

den, och jag tror icke, att det skulle vara så svårt att få tionden afskrifven, då dessa konventioner utlöpa. Det må emellertid vara med den saken huru som helst, så äro vi väl eniga därom, att en bättre lönereglering bör komma till stånd, som är grundad på mera rättvisa än de nuvarande lönekonventionerna äro.

Men det är också naturligt, att man skall göra sig den frågan: huru långt komma dessa regleringar att gå? Vi äro eniga om att — och det har också herr statsrådet kraftigt betonat — det finns en hel del församlingar i landet, hvilkas präster icke ha en arbetstid, som motsvarar hvad man rimligen kan fordra af en person i våra dagar. Men när herr statsrådet säger sig hafva, då han gjorde upp finansplanen för det nya regleringsförslaget, utgått därifrån, att man ganska långt borde räkna med bestående förhållanden, då blir man betänksam, huruvida verkligen genom detta förslag sådana indragningar åstadkommits, som kommittén föreslagit och som äfven herr statsrådet synes hålla på. Jag har tänkt mig, att en sådan reglering eller indragning skulle väl kunna gå för sig på annat sätt än det, som användes för 40 eller 50 år sedan och som skedde genom att nämnderna bestämde öfver denna sak. Skulle man icke kunna göra upp detta på förhand? Vi ha kyrkostyrelser, domkapitlen, som hade kunnat med respektive församlingar på förhand träffa aftal, så att man kunnat ha någon ledning för uppgörande af ett nytt löneregleringsförslag, detta i all synnerhet som statsverket skulle komma att bidraga högst väsentligt till prästerskapets löner. Det har ju ställt sig annorlunda i föregående löneregleringar, då man icke ställt några anspråk på staten utan det varit församlingarna ensamma, som fått bära utgifterna för sitt prästerskap.

En annan fråga, som jag tar mig friheten att beröra i detta sammanhang, afser boställena. Det är onekligen en stor svaghet i det föreliggande förslaget, att Kungl. Maj:t icke vågat föreskrifva, att boställena skulle obligatoriskt utarrenderas. Jag medger, att det kan i vissa fall uppstå betänkligheter rörande denna fråga, men dessa svårigheter borde enligt min uppfattning ha kunnat öfvervinnas. Om man införde en bestämmelse om obligatorisk utarrendering, så stode det ju i alla fall den enskilde prästmannen fritt att arrendera bostället, om han nu nödvändigt ansåge sig behöfva jordbruket för sin ämbetsverksamhet.

Man hade kunnat tänka sig, att med den utveckling, den kommunala självstyrelsen tagit och med den mångfald af bestyr, som de kommunala styrelserna på landet ha, åt kommunerna hade kunnat anförtros att helt och hållet vårda de prästerliga boställena på landet. Men i stället bibehållas dessa gamla anordningar med ständigt hvart femte år återkommande syner samt af- och tillträdessyner; de senare måste man kanske hålla på, men en hel del af dessa syner skulle kunna undvaras. Församlingarne ha ju en del byggnader, som de få sköta om utan officiella syner, såsom skolhus och andra byggnader; kyrkorna äro icke heller underkastade sådana syner. Man har sådana publika byggnader som fattiggårdar, läkarebostäder, apotek, och alla dessa anses kommunerna kunna förvalta

och sköta mycket bra utan dessa kostbara syner och besiktningar. Men här vidhåller man detta gamla föråldrade system. Jag tänker mig, att det skulle bidraga till att högst väsentligt öka inkomsterna å boställena, om dessa på något sätt kunde mera fritt öfverlämnas åt församlingens disposition. Jag vill därifrån icke ens undantaga skogarne. Dessa ecklesiastika boställsskogar äro åtminstone i södra och mellersta delarna af landet icke af någon betydenhet, endast i Värmland och de norra provinserna förekommer någon större skogsareal, men i alla fall ligga väl äfven dessa skogar på spridda håll. Nu finner man af finansplanen, att herr statsrådet beräknat ganska betydliga kostnader för skötseln af dessa skogar, och detta ehuru man kan vara öfvertygad om, att de i hvarje fall icke blifva skötta på ett ekonomiskt sätt. Jag skall taga ett exempel. I den församling, jag tillhör, finnes sådan skog; den är icke så stor, mellan 300 och 400 tunnland, och har stått under domänstyrelsens vård och kontroll, såsom de flesta boställsskogarna gjort. Där användes skogen, som innehåller det utmärkaste timmer, som man skulle kunna sälja och få bra betaldt för, på sådant sätt, att den hugges ned till ved till boställshafvaren, som mycket väl skulle kunnat använda topparne af tallarne till bränsle. Detta är misshushållning, och en sådan misshushållning förekommer på alla områden, hvarför jag anser, att då en ny löneregler ing skall göras, man bort tillse, huruvida icke äfven uti dessa stycken en ändring skulle kunnat komma till stånd. Det är nu ledsamt, att herr statsrådet så alldeles bestämdt förklarar, att det icke kan låta sig göra att få ett nytt förslag uppgjordt efter andra linjer. Men jag vill ej särskildt klandra honom för det, ty det var ju en brist hos förra årets Riksdag, att den ej sade ifrån, att den ej ville godkänna de grunder, hvarpå herr statsrådet då liksom nu baserat förslaget. Jag förmodar emellertid att, då herr statsrådet nu hör, att Riksdagen vill, att detta löneregleringsförslag bör baseras på andra grunder, han nog skulle med god vilja kunna hinna framlägga ett nytt, på dessa andra grunder baseradt förslag, helst som den ekonomiska utredningen är klar förut. Jag tror därför, att det ej skulle möta några oöfverstigliga hinder att till nästa år få ett nytt förslag, men äfven om det ej låter sig göra till nästa år, så ha vi ännu en riksdag kvar af perioden, då vi skulle kunna få tillfälle att pröfva ett sådant förslag. Härvid vill jag särskildt påpeka önskvärdheten af, att bostadsfrågan blefve något bättre ordnad, ty hithörande förhållanden äro icke nu lyckligt ordnade.

Jag ber, herr talman, med anledning af, hvad jag här anfört, få yrka afslag på det föreliggande lagförslaget.

Herr Persson i Stallerhult: Herr talman! Jag har icke reserverat mig mot själfva hufvudgrunderna af utskottets förslag, och därför anser jag mig härmed böra ifrån början gifva till känna, att jag kommer att yrka bifall till den föredragna paragrafen.

Alla äro väl ense därom, att den löneregler ing för prästerskapet, hvarom nu är fråga, är af behofvet påkallad och det af många

Lag om reglering af prästerskapets aflöning m. m. (Forts.)

skäl. För det första har den löneregleringen, som för närvarande gäller i alla pastorat, en viss tid, hvarunder den är afsedd att gälla, hvarefter en ny löneregleringen måste inträda och det för vissa pastorat, redan från och med 1914. Sålunda lär väl tiden vara inne, då vi, såvidt möjligt är, böra fatta beslut om denna löneregleringen.

Den nu föreslagna löneregleringen grundar sig i hufvudsak på nästan samma uttalande, som utgör hufvudstadgandet för 1862 års förordning och lyder:

»Prästerskapets inkomster fördelas sålunda, att hvarje tjänstgörande prästman, såvidt sig göra låter, erhåller en efter tjänstegrad, ämbetsåligganden och lefnadskostnaderna i orten lämpad anständig bärgning; och böra lönerna så beräknas.» Alldeles samma ordalag återfinnas i den nu föreslagna lagen. Ser man sedan efter, hvilka som skola bestämma dessa löner, föreslås i det afseendet enligt lagförslaget nästan samma bestämmelser som i den gamla lagen. Det är en högst obetydlig skillnad. Den skiljaktighet, det nu föreliggande förslaget utvisar vid jämförelse med den nu gällande lagen är, att enligt utskottets förslag församlingarna i löneregleringsnämnden fått en ledamot till eller tillsammans två, under det att enligt den gamla lagen församlingarna hade endast ett ombud; och detta är för församlingarna så mycket fördelaktigare som enligt den gamla lagen prästerskapet hade ännu en ledamot i nämnden för att bevaka sina intressen, en anordning som är utesluten i det nu föreliggande förslaget. Vidare har äfven landstinget en ledamot i nämnden och domkapitlet en som hittills, ordföranden tillsättes på samma sätt som hittills. Sålunda kan jag ej se annat än att nämndens sammansättning efter utskottets förslag är ur synpunkten af församlingens rätt förmånligare än enligt den äldre lagen.

Pröfvar man de löner, som nu gälla, i ljuset af de tidsförhållanden, som rådde, då de beslutades, kan man icke säga annat än att lönerna då tilltogos efter de förhållanden, som voro gällande. Men tiderna förändras, och man måste erkänna att dessa löner nu i vissa fall äro för små och i andra fall för höga. När det förhåller sig så, är det väl naturligt, att man måste se till, att en sådan lag ej får ytterligare tillämpas vid löneregleringen, utan man måste ju såvidt möjligt bestämma lönebeloppen efter de förändrade tidsförhållandena men med bibehållande af de godkända grunder som hittills gällt, nämligen tjänstegrad, ämbetsåligganden och ortens särskilda förhållanden. Jag hyser den förhoppningen, att nämnderna i detta afseende äfven hädanefter skola handla lika klokt som de gjorde, då de tillämpade 1862 års förordning; och i den förhoppningen tror jag icke, att det är farligt att lägga dessa förslag i nämndernas händer. Här är nu, som man vet, en minimilön satt, under hvilken nämnderna ej ha rätt att föreslå någon lön. Jag hemställer dock till hvar och en, huruvida någon kan påstå, att dessa minimilöner äro för högt satta. Det är att märka, att, så länge dessa tjänstemän skola finnas, det af dem kräfves en hög bildning, nämligen akademisk examen; och ser man efter i de löneregleringar, som under de senare åren ägt rum, så skall man finna,

att i fråga om tjänster, för hvilka fordras akademisk examen, man icke kunnat gå lägre än till en begynnelselön af 4,000 kronor för första gradens tjänsteman, sedan stiger aflöningen så småningom till 5,500 kronor, och under sådana förhållanden anser jag, att det ej går för sig att för en akademiskt bildad person sätta aflöningen lägre än 2,500 kronor plus bostad, han må ha hvilken uppgift i samhället som helst, och då Riksdagen ej upphäft den institution, som dessa tjänstemän tillhöra, får man väl räkna med, att den finnes, och därefter äfven ställa förhållandena vid löneregleringen.

Kommer man sedan till den andra sidan af saken, så måste man väl i likhet med grefve Hamilton erkänna, att en skatteutjämning på detta område är oundgängligen nödvändig, ty så ojämnt, som skatterna i detta fall drabba, är väl något som mycket sällsynt påträffas på något annat område. Att skatten räknas till de kommunala skatterna behöfver ej upprepas. Med den föreslagna lagen är väl dock en så fullständig utjämning gjord, att man näppeligen kunnat få sig något bättre förelagdt. Här kunna ju ojämnheterna aldrig bli större än att i en församling man kan per fyrk få betala fem öre, under det man i en annan möjligtvis kan slippa undan med något öre mindre. Det är möjligt att det finnes församlingar, som slippa betala något alls, ehuru jag icke i statistiken kunnat finna någon enda sådan församling. När man nu får en utjämning så stor, att högsta olikheten utgör allenast fem öre per fyrk, då får man väl låta sig nöja med en sådan ojämnhet; ty det lär väl knappast finnas någon kommun, där ojämnheten vid uttaxeringen är lindrigare än fem öre per fyrk. Sålunda tror jag, att denna skatt, som direkt skall utgå inom församlingen, icke kan tagas lägre än fem öre såsom föreslagits.

För öfrigt tror jag, att i nästan hvarje löneregler, som för närvarande gäller, utgår personlig afgift till prästerskapet. Hädanefter är det däremot meningen, att det ej skall uttaxeras ett enda öre för någons person utan de afgifter, som skulle utgå till lön för prästerskapet, skola läggas på skatteförmågan inom församlingen. Värdet af denna förändring är så mycket mera framträdande som i de flesta pastorat, åtminstone såvidt jag känner, skatterna utgå direkt från jordbruksfastigheten, under det att inkomsterna äro så godt som fria. I det pastorat, där jag är bosatt, utgår icke ett enda öre af inkomst till aflöning åt prästerskapet, och jag skall endast nämna att inom den annexförsamling, jag tillhör, uppgår fyrkantalet för jordbruksfastighet endast till 5,000 fyrk, under det att fyrkantalet för andra beskattningsföremål är omkring 3,000 fyrk. Dessa 5,000 fyrk få betala allt som åtgår till prästerskapet, under det att de 3,000 gå alldeles fria. Genom det föreliggande förslaget blir utjämningen sådan, att skatten blir fullkomligt lika, vare sig den kommer från det ena skatteföremålet eller från det andra. Äfven detta är en förbättring, som går i tidsenlig riktning, hvarför jag icke tror, att man här kan framställa något berättigadt klander.

När man nu har att räkna med, att denna ojämna skatteutgift skall utjämnas, så är det naturligt, att man äfven skulle hysa den

Lag om reglering af prästerskapets aflöning m. m. (Forts.)

önskan, att denna utjämning skulle kunna gå något fortare än förslaget innebär, liksom också grefve Hamilton uttalat. Ja, det kan hvar och en erkänna, att tiden är lång. Men man måste räkna med åtskilliga faktorer, innan man tager ett så djärft steg som att i ett slag vilja verkställa en så betydande utjämning, och man måste betänka sig mer än en gång, innan man går så hastigt tillväga, som här önskas både af herrar motionärer och grefve Hamilton. Utskottet har ju sökt räkna ut, hur det skulle ställa sig, om man skulle taga detta stora steg på en gång, nämligen i samma mån som de nya löneregleringarna skulle tillämpas. Utskottet har funnit, att man då har att räkna med en statsutgift, öfver hvilken Riksdagen har att besluta och till hvilken den skall skaffa penningar, uppgående, enligt herr Nilssons i Bonarp motion, sammanlagdt till 35,081,575 kronor; då är det naturligt, att det tar sig något bättre och jämnare ut, om man fördelar utgifterna på en längre tid, såsom här föreslagits, för att icke behöfva på en gång söka skattekällor för en utjämning af ett så stort belopp. Jag undrar också, huruvida ett sådant hastigt afskrifvande af hela tionden skulle verka riktigt jämnt. För min del tror jag, att det skulle leda till en ännu större ojämnhet, ty ett pastorat, hvars löneregleringen efter den gamla lagen utgår 1920 t. ex., finge 1921 betala endast sina fem öre — i fall det nämligen fordras fem öre — och då blefve hela tiondesumman med ens afskrifven. Sedan skulle församlingen endast hafva att betala sina fem öre per fyrk, hvilket är betydligt mindre än tionden, hvarjämte församlingen naturligtvis skulle bidraga till de skatter, som Riksdagen måste pålägga svenska folket för att kunna ersätta denna hastiga afskrifning. De andra pastoraten däremot skulle få vänta mycket, mycket länge, innan de finge ringaste afskrifning, allt under det att de måste erlägga samma utskylder till staten som det förstnämnda pastoratet. Jag vet nog, att häremot kan invändas, att förhållandet blir detsamma, om 20-årig afskrifning tillämpas. Ja, det är sant, men det blir icke i samma grad ojämnt som vid omedelbar afskrifning. Jag håller till och med före, att det icke för något pastorat kan statistiskt påvisas, att under de första tio åren — då man enligt den föreslagna löneregleringen skall betala fem öre per fyrk, samtidigt med att man får betala 60 procent af tiondeafgifterna — den summa, som de skattskyldige hafva att erlägga, skulle gå upp till det belopp, som för närvarande utgår, då hela tionden betalas. Då statistiken sålunda visar — och hvar och en, som vill räkna efter, tror jag skall komma till samma resultat — att högre kostnad icke för något pastorat uppstår för jordinnehafvare under den del af afskrifningstiden, då de drygaste afgifterna skola utgå, utan tvärtom att man i alla fall får en lindring, då tycker jag, att man icke skall sätta sina fordringar högre än att man är tillfreds med denna 20-åriga afskrifning. För min del har jag därför icke kunnat vara med om att göra afskrifningen hastigare och skarpare än hvad som föreslagits.

Vidare är att märka beträffande den löneregleringen, som här föreslås, att den gäller endast för 20 år. När dessa 20 år äro för-

lidna, då står man inför samma situation som den, inför hvilken Riksdagen nu står, nämligen att man har rätt eller kanske plikt att se till, huruvida den nu föreslagna löneregleringen, om den blir lag, fortfarande är ägnad att tillämpas, eller om nya grunder skola bestämmas. Då så förhåller sig, tror jag, att det är en förmån, att detta förslag icke fastslås för mer än 20 år, hvarefter landet och Riksdagen äro i tillfälle att taga frågan under förnyad ompröfning och möjligen söka åstadkomma en löneregleringen, som kan vara mera lämplig för framtiden än hvad denna då tilläfventyrs kan vara. Jag har trott, att denna förmån skulle göra sitt till, för att den ene och den andre skulle låta sina invändningar mot den ena eller andra bestämmelsen falla samt antaga det nu föreliggande förslaget.

Så kommer man till indragningen af tjänster. Därom får jag för min del säga, att jag skulle önska, att det hade stått till att få den i detta afseende i lagförslaget intagna bestämmelsen kraftigare formulerad än hvad den nu är, på det att lagen möjligen måtte hafva fått mera effekt än hvad den nu kanhända i tillämpningen kommer att få. Men herr statsrådet antydde ju svårigheten att göra dessa bestämmelser positivare än hvad som skett; och det tror jag att man något får tänka på. Det är nämligen ganska kinkigt med den saken. Jag tror i alla fall, att, såsom det nu är ställdt och såsom det här framhållits, vederbörande skola se till, att icke tjänster onödigtvis uppehållas endast för personens skull, utan vederbörande skola väl se till, såsom det står i lagtexten, att prästerna få fullt upp att göra i sin tjänst. Då så är, hoppas jag, att vederbörande nämnder skola taga denna fråga under allvarlig ompröfning och ej frukta att föreslå indragning af öfverflödiga tjänster; men om vederbörande nämnder och i sista hand Kungl. Maj:t icke skulle taga detta i betraktande, då blir följden naturligtvis den, att det icke finnes medel till att aflöna så många präster som det för närvarande finnes; utan då måste saken i alla fall gå denna väg.

Utskottet har ju också just med hänsyn härtill föreslagit en ändring af § 13 i Kungl. Maj:ts förslag. Vi veta ju, att då vederbörande församlingar skulle höras öfver kommittéförslaget i denna del, nämligen rörande frågan om bibehållande eller indragning af prästerliga tjänster, det knappast var någon församling, som ville mista eller låta indraga någon af de befintliga tjänsterna. Beträffande nu det fall, att en nämnd skulle föreslå indragning af t. ex. en komministerstjänst mot vederbörande församlings önskan och att Kungl. Maj:t skulle dela nämndens uppfattning, så var förslaget ursprungligen så affattadt, att församlingen i sådant fall kunde ingå till Kungl. Maj:t och anhålla om att få denna tjänst bibehållen, mot det att församlingen själf bekostade densamma. Vidare var det rörande denna sak af Kungl. Maj:t föreslaget, att med *tre fjärdedelar af de i omröstningen deltagandes röster* efter röstvärdet skulle kunna bestämmas, huruvida tjänsten skulle få finnas eller icke. Det var ju naturligt, att utskottet vaknade upp för den risk, som detta skulle kunna innebära för landsbygden, isynnerhet på sådana orter, där kyrkostämmorna äro fåtaligt besökta och där följaktligen de, som

Lag om reglering af prästerskapets aflöning m. m. (Forts.)

önskade att bibehålla en prästerlig tjänst, lätt skulle kunna genom öfverrumpling skaffa sig det härför nödiga röstetalet. Utskottet har därför ändrat denna bestämmelse så, att dylikt beslut måste fattas med *minst* tre fjärdedelar af församlingens *hela röstetal* efter röstvärdet; och få de, som vilja beskatta sig så hårdt, att de för sitt eget behof kunna få inrättad en komministerstjänst eller hvad det nu skall vara, också betala tjänsten. Men med den begränsade röstskala, som ju framdeles kommer att gälla, torde det väl knappast komma att inträffa, att man kan uppvisa ett enda fall, där ett visst parti inom en församling med den starkares rätt på detta sätt i onödan vare sig bibehåller en gammal tjänst eller inrättar en ny; och hvad nyinrättande af obehöfliga tjänster beträffar, så torde sådant väl så mycket mindre ifrågakomma, som ju därvid byggnadsskyldighet tillkommer såsom ett ytterligare onus för församlingen.

Nu har herr Daniel Persson yrkat afslag å det föreliggande förslaget och hemställt, att ett nytt förslag måtte uppgöras, baseradt på de i hans med fleres reservation angifna grunder. Jag vill visst icke förneka, att de grunderna kunna vara väl så bra som de, hvilka här äro framlagda; och det är mycket, som talar för en sådan reglering som den af dem påyrkade. Men jag undrar dock, huruvida tiden kan medgifva att till år 1914 få ett så beskaffadt förslag genomfördt. Ett af de hufvudsakliga skälen, som herr Daniel Persson nyss antydde för sitt förslag, var, att Kungl. Maj:t skulle kunna medgifva en löneförhöjning efter nämndens förslag, för den händelse kostnaden komme att understiga de nu gällande lönerna. Ja, däremot hafva både jag och flera andra af det särskilda utskottets medlemmar reserverat oss; och efter det yttrande, som här fälldes från statsrådsbänken, lärer det icke möta stora svårigheter att få en dylik reservation upphöjd till lag, för den händelse Riksdagen beslutar i enlighet med reservationen. Men jag ber i alla fall att få säga, att jag tycker, att det är mycket lätt att förstå, att lagen skrifvits på detta sätt, och att Kungl. Maj:t icke kunnat låta bli att framlägga ett sådant förslag. Ty det är att märka, att det i § 9 i utskottets förslag till lag om kyrkofond, mot hvilken paragraf jag reserverat mig, står: »Varder genom löneregleringen, som skall tillämpas omedelbart efter det löneregleringen, fastställd på grund af förordningen den 11 juli 1862 eller förordningen den 1 november 1872, upphört att gälla, aflöning för kyrkoherde- eller komministerstjänst bestämd till afsevärdt mindre belopp än det, som under närmast föregående fem år i medeltal utgått för tjänsten, må präst, *som, när denna lag utfärdas, minst fem år* innehaft och vid tiden för den nya löneregleringens tillämpning fortfarande innehar dylik tjänst, kunna, där icke hans tjänsteverksamhet blifvit i motsvarande mån inskränkt, för den tid han vid samma tid kvarstår eller för vissa år däraf erhålla skälig löneförbättring att såsom särskildt tillskott utgå från kyrkofonden, såvida han hos Kungl. Maj:t därom gör ansökning och Kungl. Maj:t finner kyrkofondens tillgångar sådant medgifva.»

Jag ber alltså att få påpeka, att en präst, som tillträdt dylik tjänst *innan* den lag, hvarom vi nu tala, börjat tillämpas, och som

haft t. ex. 10,000 kronors lön om året, medan däremot den omreglerade lönen bestämts till allenast 5,000 kronor, han skulle, därest han tjänstgjort med denna lön à 10,000 kronor under fem års tid, innan den nya lagen trädde i kraft, få uppbära ett årligt personligt lönetillägg, motsvarande skillnaden mellan den gamla och den nya lönen, ända tills hans lön blir utjämnad eller han afgår från tjänsten. Detta förslag är fullkomligt analogt med hvad Riksdagen beslutat vid flera föregående löneregleringar, t. ex. för järnvägen och posten. Jag och flera med mig hafva emellertid reserverat oss häremot; och när vi komma till den paragrafen, skall jag icke underlåta att yrka bifall till reservationen. Sådana fall som dessa nu senast nämnda, eller att en lön kan stiga till 10- à 12,000 kronor, såsom det enligt statistiken kan inträffa, kunna omöjligen förekomma efter det nya förslaget; ty enligt detta måste lönerna ovillkorligen under alla de 20 åren utgå efter de af nämnden och Kungl. Maj:t fastställda grunderna. Detta är väl också en fördel hos det nya förslaget framför 1862 års författning, enligt hvilken lönen ju fick stiga huru högt som helst i jämnbredd med skatteföremålens stigning. Detta personliga lönetillägg i vissa fall är som sagdt en förmån lika med den, som vid de senare regleringarna beviljats ordinarie tjänstemän i de centrala ämbetsverken, ehuruväl för dessa någon viss tidsgräns icke är bestämd.

Den afgifna reservationen har äfven den innebörden att söka ernå en ändring af bestämmelserna rörande boställen och stamhemman och hvad de olika slagen af fastigheter allt heta, i syfte att hvarje församling skulle få behålla denna sin egendom. Det har inom Skara stift yppat sig stora betänkligheter mot detta yrkande. Det finnes inom Skara stift betydliga stamhemman, hvilka hädanefter komma att utarrenderas liksom hittills, fastän afkomsten nu skulle gå till kyrkofonden. Dessa hemman hafva hittills icke räckt till att aflöna prästerskapet, utan man har, utöfver de inkomster som de lämnat, fått betala ganska rundliga kontanta bidrag. Hädanefter skulle man ju endast betala fem öre per fyrk. Jag har då tänkt mig, att det icke kan vara något orätt uti att äfven afkomsten af de utarrenderade boställena går till den allmänna fonden. Icke heller i denna del har jag sålunda kunnat ställa mig afvisande; och för öfrigt, hvad boställena angår, är här icke fråga om något äganderättsförhållande, och såvidt jag kan fatta hvarken bindes eller löses äganderätten till dessa hemman genom det här föreliggande förslaget. Kan en församling visa, att ett stamhemman eller hvad det vara må är af församlingen köpt och upplåtet till prästerskapet, så kan jag icke se, att det förevarande förslaget på ringaste sätt föranleder till att församlingen skulle förlora denna sin rätt; ty det är endast afkomsten, som, under den tid löneregleringen omfattar, ingår till kyrkofonden. Och för öfrigt huru skulle det ställa sig i detta fall? En församling har kanske boställen med så stor afkastning af skog, då denna får räknas med, att lönen härigenom kunde nå upp öfver den lön nämnden bestämmer. Icke vore det då rätt, att församlingen skulle få bibehålla detta eller också upphöja lönerna

Lag om reglering af prästerskapets aflöning m. m. (Forts.)

till skyarna till prästens förmån, under det att en annan församling icke allenast själf får betala sina 5 öre utan äfven ett afsevärdt belopp från kyrkofonden. Jag kan icke se, att detta borde utgöra ett hinder för förslagets antagande.

Jag kunde svara herr Kronlund något på hans anförande, men det egentliga spörsmålet för honom gällde, om prästerna skött sina uppdrag. — Ja, det är väl bekant, att ingen ämbetsmannakår skött dem så väl, att alla varit belåtna, utan det uppstår ett mer eller mindre berättigadt klander. Icke ens den kår som herr Kronlund tillhör går fri därifrån, men på denna grund får man väl icke indraga en kår, utan så länge institutionen finnes, och man behöfver tjänstemännen, måste man reglera lönerna för dem och sedan se till, att man stadgar föreskrifter, att de må sköta sig väl. Om de ej skött sin kulturella uppgift och ej arbetat som de bort eller så, att verkningarna icke blifvit sådana, som de skulle blifvit, så kanske det ock till någon del beror på dem, som mottagit undervisning. Det är möjligt, att en och annan kunnat få en annan uppfattning än, låt oss säga, en villig lärjunge hos dem, men det är ju en sak, som man ej bör resonera så mycket om. Det kan ock hända, att herr Kronlund icke varit så synnerligt mottaglig för denna art af undervisning, och det är kanske därför han fått den uppfattning han har.

Jag ber att få sluta med att yrka bifall till den föreslagna paragrafen.

I detta anförande instämde herrar *Öberg, Sjöberg, Danielsson, Bengtsson* i Häradsköp, *Johansson* i Möllstorp, *Jonsson* i Hökhult, *Lundell, Mallmin, Berg* i Staby, friherre *Lagerfelt, Johansson* i Berga, *Olsson* i Broberg, *Nordström, Johansson* i Mossebo, *Åslund, Söderberg* i Hobborn, *Mörtsell, Zimdahl, Dahlgren, Svensson* i Saläng, *Canell, Olsson* i Berg, *Gustafsson* i Mjölby, *Henriksson* och *Olsson* i Tyllered.

Herr Persson i Tällberg: Herr talman! Först några få ord med anledning af den siste ärade talarens yttrande. Han sade, att en minimilön af 4,000 kronor för en kyrkoherde i allmänhet icke kunde anses för hög, då han ju skulle ha akademisk bildning. Jag tror heller icke att man kan säga, att en sådan minimilön i allmänhet är för hög, men anledningen hvarför jag anser, att en lägre minimilön i vissa afseenden borde bestämmas, det är den, att jag vill, att man skall tillmötesgå en del små församlingar i deras önskan att fortfarande få utgöra egna pastorat. Det är därför jag ansett, att en något lägre minimilön kunde få sättas äfven för kyrkoherdar. Det är i detta afseende att märka, att om man kan gå med på en minimilön af 2,500 kronor för en komminister, så bör man väl också kunna sätta minimilönen lägre än 4,000 kronor för en kyrkoherde, ty båda ha samma utbildning, och då kan man säga, att såväl i det ena fallet som det andra det bör gå för sig att ha den lägre minimilönen.

Lag om reglering af prästerskapets aflöning m. m. (Forts.)

Hvad beträffar herr Carl Perssons erinran mot hvad jag yttrat rörande stadgandet i § 9 mom. 1 i lagen om kyrkofonden, hvilket stadgande egentligen är ett öfvergångsstadgande, vill jag säga det, att det inte är precis så som herr Carl Persson yttrade, att detta stadgande skulle vara fullt analogt med hvad som förekommit i alla andra löneregleringar, nämligen att ingen tjänsteman skulle få lägre lön efteråt än förut, utan så att säga hållas skadeslös. Han nämnde bland annat som exempel härpå posten. Men näst sista gången som postverkets stat reglerades förekom dock en sak, som jag ber att få påpeka. Det var en postförvaltare, som tillika var kassör och hvilkens inkomster på grund af stora provisioner uppgingo till nära tre gånger hans verkliga lön. Han fick dock icke detsamma efter löneregleringen, som han hade haft förut, utan fick nöja sig med en nedsättning, därigenom att provisionen begränsades. Och då vi tänka på, huru en del af dessa kyrkoherdars löner drifvits upp nu, så finna vi, att det också beror därpå, att man enligt 1862 års förordning vid uppgörandet af nu gällande lönekonventioner icke tog någon hänsyn till den afkastning skogarna från de respektive boställena sedan lämnade; det tillkom sålunda på många håll ett plus till prästernas löner, ett plus, som man ej hade någon aning om, då lönerna reglerades. Det var dock en extra provision, som de fått, och detta gör, att de icke under alla förhållanden böra hållas fullt skadeslösa.

Herr Carl Persson yttrade vidare, att det icke varit något obilligt i Kungl. Maj:ts förslag, att tiondeafskrifningen skulle gå så långsamt som där föreskrifvits. Ja, därom kunna ju tankarna och meningarna vara något delade, men då han sade — dock icke alldeles bestämdt, försiktig som han ju alltid är — att det i alla fall under tiden skulle bli skattelindring för alla, så vill jag bara säga, att för somliga församlingar blir det nog icke så. Det ligger närmast till hands för mig att tänka på den församling, som jag själf tillhör, fastän jag får säga, att så trånga vyer har jag icke, att jag i ringaste mån låter lokalpatriotismen inverka på mig. Jag vill då ange, hur det skulle komma att gestalta sig där; jag begagnar runda siffror. Tionden utgör där ungefär 10,000 kronor och under de första åren ha vi att betala 60 % däraf; det blir 6,000 kronor. Så skola vi vidare betala 5 öre per fyrk eller, hvilket är detsamma, 50 öre per bevillningskrona, och då det finnes 12,000 bevillningskronor i församlingen, gör detta också 6,000 kronor. Då äro vi uppe i 12,000 kronor. Vidare skall det betalas efter 10 öre för hvarje person i församlingen, hvilket gör 1,100 kronor, ty det finnes 11,000 invånare i nämnda församling. Då komma vi upp till 13,100 kronor, således något högre summa än vi nu betala. Hufvudsaken är, att man får denna tiondeafskrifning till stånd, och därom äro vi väl alla ense. Men jag ber att få fästa uppmärksamheten på, att antingen vi bifalla utskottets förslag eller det af mig framställda afslagsyrkandet komma vi att vid precis samma tid börja med denna afskrifning. Det beror sedan på huru lång afskrifningstid man bestämmer i ett eventuellt nytt förslag. I alla händelser ha vi ännu

Lag om reglering af prästerskapets aflöning m. m. (Forts.)

fem år kvar innan någon af de nu gällande lönekonventionerna utgår och afskrifningen kan börja.

Vidare ber jag att med anledning af herr statsrådets yttrande få uttala min tacksamhet öfver att han konstaterade riktigheten af mina anmärkningar såväl beträffande stadgandet i § 6 mom. 9 som i § 9 mom. 1. Han sade, att han icke fäst så mycket afseende vid dem, och då har ju herr statsrådet så mycket lättare att gå öfver på det förslag jag förordat, så att vi få en ytterligare utredning och komma ifrån dessa stadganden. Men hvad herr statsrådet icke svarade på eller kanske visligen aktade sig att svara på, det var på min hufvudanmärkning emot förslaget, att det icke står i öfverensstämmelse med svenska folkets urgamla rätt att sig själft beskatta. Det är den stora latituden mellan 2,500 och 10,000 kronor, inom hvilken nämnden har att röra sig. Vi kunna sålunda icke på förhand beräkna, hvilket lönebelopp, som kommer att utgå. Jag förstår mycket väl, att herr statsrådet nu kommer att svara mig: det betyder icke så mycket, ty utgifterna för kommunen äro dock begränsade till dessa fem öre per fyrk och 10 öre per person. Ja, detta är sant, men härmed sammanhänger en annan fråga, som är af stor betydelse och som jag fäster mycken vikt vid, och det är, huru man skall få den bästa och största afkastningen af boställena. Den frågan måste ovillkorligen ses i detta sammanhang. Jag tror då, att båda de alternativa förslag jag framställt — utarrendering och försäljning — måste komma till användning. Därom torde vi dock vara tämligen ense, att utarrendering bör ske i de delar af landet där detta faller sig lämpligast och försäljning där detta ställer sig förmånligast.

Nu sade herr statsrådet, att det icke är så godt att få ändringar, emedan kyrkans målsmän ha mycket svårt att gå med på tiondens afskrifning. Det var därför, om jag fattade herr statsrådet rätt, som hos honom den tanken låg bakom, att det vore nödvändigt att skynda att taga detta förslag, emedan annars kyrkans målsmän kanske icke ginge in på något annat. Ja, så utan makt är väl icke Riksdagen, att den skall böja sig i det fallet, utan jag hoppas, att kyrkans målsmän icke kunna sätta sig emot Riksdagen, då Riksdagen är villig att anslå så pass rundliga löner, som Riksdagen i alla fall är.

Det var med en viss tillfredsställelse jag hörde, att herr statsrådet icke bestred riktigheten af mina erinringar mot förslaget. Men jag må säga, att jag icke tyckte, att herr statsrådet var riktigt lycklig, då han sade, att nu för tiden håller man strängt på allt materiellt gammalt, men andliga värden bryr man sig icke om. Jag tycker, att herr statsrådet icke skulle ha fört våra tankar på antikviteter och andliga värden i detta sammanhang, ty det kan föra oss något på sidan om saken. Det kan ock finnas en och annan, som kanske har svårt för att i föreliggande förslag se några andliga värden men väl antikviteter.

Herr Bogren: Med anledning af Kungl. Maj:ts förslag har jag väckt en motion, hvari jag föreslår, att de omtalade lönenämnderna

skulle bli femmannanämnder i stället för, som förslaget upptager, tremannanämnder. Som herrarne se, har utskottet tagit en viss hänsyn till denna min motion och föreslagit, att pastoratsombuden skulle bli två i stället för ett. Jag skall nu icke framställa något yrkande eller vidare uppehålla tiden med att närmare utveckla, hvad jag med min motion afsett, så mycket hellre som jag antecknat mig såsom medreservant på herr Perssons i Tällberg reservation.

Jag anser dock, att om man skall bibehålla det gamla af Kungl. Maj:t föreslagna och af utskottet förordade aflöningssättet, att prästmannen skall aflönas dels med boställe och dels med kontant lön, så hade det varit välbetänkt att taga en något fylligare nämnd än denna tremannanämnd kommer att bli. Hvarför jag anslutit mig till herr Perssons i Tällberg reservation, är särskildt af den anledningen, att jag är lifligt öfvertygad om, att det enda riktiga aflöningssättet för prästerskapet är, att det tillförsäkras en kontant lön samt bostad. Jag är alldeles enig med min länskamrat herr Carl Persson i afseende på hvad han yttrade, när frågan var före vid förlidet års riksdag. Han sade: »Skall man icke våga taga steget fullt ut och, liksom skollärare och barnmorskor endast hafva rätt till bostadshus, tillerkänna prästerskapet rätt till endast sådana hus? Man borde taga steget fullt ut, så att också prästerna endast finge bostadshus af församlingarna och så därtill naturligtvis behöfliga uthus och trädgårdsland och dylikt.» Detta förslag motiverar han på ett sätt, som mycket tilltalat mig. Vidare säger han, att han vågar påstå, att om de ecklesiastika boställena såldes, skulle därigenom erhållas en summa, hvars afkastning skulle bli så pass stor, att man utan stora uppoffringar i öfrigt mycket väl skulle kunna tilldela prästerna de lönebelopp, hvilka för dem måste anses skäliga. Det förhåller sig nog så med detta förslag, som den förut citerade talaren då äfven nämnde, nämligen att det är fråga om väsentligen höjda och nya skatter. Församlingsafgifterna äro ju i finansplanen beräknade till omkring 3,600,000 kronor och lösen för kyrkotionden till närmare 4 miljoner kronor. Det tål säkert vid att taga särskildt denna finansplan i öfvervägande, innan man antar det föreliggande förslaget.

Det är nog sant, som framhållits t. ex. af grefve Hamilton, att församlingarna skulle få vidkännas ökade utgifter under de första tio åren efter konventionernas utgång och den nya löneregleringens trädande i kraft. Detta visade herr Persson i Stallerhult i fjol. Han räknade ut, att ett pastorat i Skara stift, som han kände mycket väl till, under de första tio åren efter det den nya förordningen trädt i kraft skulle ha att betala för detta ändamål 3,740 kronor i stället för nu utgående 3,600. Äfven ur denna synpunkt tål det således vid att litet tänka på finansplanen.

Jag vill icke närmare ingå på denna fråga, men jag kan icke underlåta att nämna, att § 4 i förslaget till lag om indragning af den kyrkliga tionden stadgar, att från statsverket skall årligen till kyrkofonden för all framtid inlevereras denna summa, som motsvarar tiondeafskrifningen. »För all framtid» — det ordet är kanske

Lag om reglering af prästerskapets aflöning m. m. (Forts.)

något att taga särskildt fasta på för dem af kammarens ledamöter, som vid förlidet års riksdag icke kände sig tilltalade af privilegiet. Herr talman, jag skall be att få yrka bifall till reservationen.

Grefve Hamilton: Jag vill med blott ett par ord uttala mitt varma tack till herr Carl Persson för det erkännande han gaf åt den tanke, som jag nyss frambar. Jag hade hoppats, att äfven han skulle ansett lämpligt, att afskrifningen skulle ske på en gång, då konventionerna gått ut, men tyvärr slutade han med att förfäkta en annan åsikt. De skäl han anförde för en längre afskrifningstid, voro, såvidt jag förstod rätt, tvenne. Det första var, att, därest afskrifning skedde så fort konventionerna utgingo, vissa församlingar finge fördelar framför andra, nämligen de, hvilkas löneregleringar fortast komme att förnyas. Jag kan icke finna annat än att det är tämligen likgiltigt ur rättvisans synpunkt, huruvida afskrifningen sker på en gång eller successivt, ty den börjar likväl alltid för hvarje församling vid samma tid. Den andra anledningen, hvarför han icke kunde vara med om en afskrifning genast, var den, att det skulle åsamka staten en utgift på 35 miljoner kronor. Ja, det låter mycket, 35 miljoner kronor, men det är icke en utgift, som skall utgå på en gång, utan den fördelas på 20 år. Jag förmodar, att herr Carl Persson, då han talade om staten, tänkte på de skattdragande och jag hemställer, huruvida icke de skattdragande, som nu bära denna utgift, också få anses vara en del af staten. Det gäller blott, att fördela denna skatt på starkare armar. Jag framhöll nyss, hurusom de, som icke ha beskattningsbar inkomst, äfven få betala denna skatt. Småbrukare betala den, de stora sockerbruken göra det icke.

Jag tror fortfarande, att vi icke skola låta förleda oss af de vackra locktonerna att, därest vi i dag gå in på löneregleringen, vi framdeles kunna hoppas på att få en snabbare afskrifning af skatten, ty låta vi förleda oss af dessa locktoner, så är jag rädd, att vi skattebetalare draga det kortaste strået.

Herr Nilsson i Skärhus: Som kammaren behagade finna, har jag här anfört en reservation. Det har sagts, att detta är en skatte- och en lönefråga, detta är en sanning och ju fortare vi få den löst och ur världen, dess lugnare kunna vi i detta fall se framtiden an. Det är en högst väsentlig ändring, som enligt förslaget kommer att inträda i löneförhållandena. Det finnes för närvarande präster, som icke ha mer än 2,000 à 3,000 kronor i inkomst, och det finnes de, som ha ända upp till 20,000 kronor. I dessa förhållanden blir det en väsentlig ändring, då denna löneregleringen kommer till stånd. Då nu utskottet velat bestämma lönerna till ett belopp af minst 4,000 och högst 10,000 kronor, så har jag reserverat mig mot det högsta beloppet, 10,000 kronor och har för min del påyrkat, att det högsta lönebeloppet skulle bli 8,000 kronor. För öfver 20 år sedan ifrågasatte jag genom en motion i Riksdagen, att prästerskapets löner skulle nedsättas till högst 4,000 kronor, men nu har jag, på grund af att vid andra löneregleringar lönerna stigit så oerhördt, kunnat

låta beveka mig till att sätta minsta lönebeloppet till 4,000 kronor. Därför anser jag det vara skäligt med ett högsta belopp af 8,000 kronor.

Jag har, herr talman, intet annat yrkande att framställa, än att i sista raden af paragrafen ordet tiotusen ändras till åttatusen.

Herr Olsson i Blädinge: Herr talman! Jag skulle kunnat i hufvudsak ansluta mig till herr Perssons i Tällberg reservation, därest han icke framställt yrkande på boställenas försäljning, ty det är något, som jag icke kan vara med om. Jag har därför mot betänkandet afgifvit en egen reservation, till hvilken jag ber att få yrka bifall.

Öfverläggningen var härmed afslutad. Herr talmannen framställde propositioner på: 1:o) godkännande af utskottets förslag till lydelse af förevarande paragraf, 2:o) godkännande af berörda förslag med den i herr Nilssons i Skärhus reservation föreslagna ändringen, 3:o) afslag å utskottets förslag till ifrågavarande paragraf och bifall till det af herr Persson i Tällberg under öfverläggningen framställda förslaget om skrifvelse till Kungl. Maj:t, 4:o) afslag å utskottets omförmälda förslag och bifall till det skrifvelseförslag, som innefattades i herr Olssons i Blädinge ofvan angifna reservation, samt 5:o) afslag å utskottets berörda förslag; och fann herr talmannen den under 1:o) upptagna propositionen hafva flertalets röster för sig. Votering begärdes emellertid, hvarefter och sedan till kontraproposition antagits den under 3:o) upptagna propositionen, uppsattes, justerades och anslogs denna voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren godkänner särskilda utskottets n:o 1 förslag till lydelse af § 1 i det föreliggande förslaget till lag om reglering af prästerskapets aflöning, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med afslag å utskottets förslag till nämnda paragraf, bifallit det af herr Persson i Tällberg under öfverläggningen framställda förslaget om skrifvelse till Kungl. Maj:t.

Omröstningen utvisade 92 ja men 127 nej; och hade kammaren alltså med afslag å utskottets förslag till ifrågavarande paragraf bifallit det af herr Persson i Tällberg under öfverläggningen framställda förslaget om skrifvelse till Kungl. Maj:t.

Sedan *§ 2* föredragits, yttrade

Lag om reglering af prästerskapets aflöning m. m. (Forts.)

Herr Persson i Tällberg: Herr talman! Med den utgång, som voteringen rörande § 1 fick, skall jag tillåta mig yrka afslag å den nu föredragna § 2.

Herr Byström: Herr talman! Då jag antager, att jag nu kan få säga några ord med anledning af den reservation, jag afgifvit vid detta betänkande, nämligen med anledning af herr Jansons i Bråten motion, och då detta förslag icke alldeles nödvändigt behöfver falla, därför att voteringen fått den utgång, den fick, skall jag be att med anledning af ifrågavarande motion få yrka, att Riksdagen behagade besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa en allsidig utredning, om och på hvad sätt det nuvarande sambandet mellan kyrkan och staten lämpligen må varda upplöst, samt till Riksdagen inkomma med de förslag, hvartill denna utredning må gifva anledning.

Jag gör detta yrkande, därför att jag anser det önskvärdt, att man icke längre behöfver hålla på, utan så snart som möjligt kan undslippa att behandla mera ingående religiösa spörsmål i Riksdagen, ett forum som jag anser knappast vara lämpligt för diskussion af liknande frågor. Jag skulle kunna framdraga flere exempel på detta från de senaste årens diskussioner här i Andra Kammaren.

Jag vill också erinra om, att många betydande uttalanden hafva gjorts, om nödvändigheten af att få sambandet mellan staten och kyrkan upplöst. Det har ju, som framhållits, t. o. m. förekommit motion därom vid kyrkomötet, där lektor P. Waldenström fört sakens talan med den styrka och begåfning, som utmärka honom. Han säger, att »kyrkan har i statskyrkoformen sökt statens stöd för sig. Hon har därigenom trott sig vinna yttre trygghet och styrka. Men om hon ock en tid vunnit hvad hon önskat i det afseendet, så har utvecklingen ledt därtill, att statskyrkoformen slutligen blifvit och redan länge varit hennes vanmakt.»

Pastorn för friförsamligen i Gäfle säger, att »så länge kyrkan skall lyda under staten, har man nog ej att vänta, att hon skall i alla fall få rätta sig efter Herrens ord. — — Kyrkans sammankoppling med en stat, som på sin höjd vill ha kristendomen som en dekoration, måste verka förlamande på henne och betraktas som hennes djupa förnedringstillstånd.»

Pastor T. Truvé vid baptistförsamlingen i Göteborg yttrar: »Jag tror ej, att med statskyrkans afskaffande religion och moral förfalla. Redan nu torde lika kraftig verksamhet för både kristendom och moral utföras af medlemmar utom statskyrkan som inom densamma.»

Vid ett i dagarne i Kristinehamn hållet större möte, där man diskuterade om »statskyrka och frikyrka» uttalade sig predikanten J. Norberg i Göteborg för frikyrkans företräde framför statskyrkan. Och metodistpastor J. M. Eriksson har yttrat sig i samma riktning.

Den kommitté, som haft att ordna frikyrkokonferensen, och som består af medlemmar från alla tre större frikyrkosamfunden, har också uttalat »den förhoppningen, att denna för Sveriges religiösa utveckling så betydelsefulla sak» skall komma att lefva och blifva

omfattad med allt större intresse, till dess kyrkans skiljande från staten är ett fullbordadt faktum.»

Men det är icke blott dessa frikyrkligt sinnade personer, som hysa en sådan åsikt och som nära ett sådant önskemål. Äfven andra göra det. För icke så länge sedan höll t. ex. biskop Hjalmar Danell ett föredrag i Sköfde, i hvilket han framhöll, om jag minnes rätt, ungefär att forntidens eller den apostoliska tidens kyrka var en frikyrka, och att han trodde, att framtidens kyrka också skulle komma att blifva en frikyrka. Men sedan kommer det, som är så vanligt från statskyrkans män, att för närvarande äro förhållandena sådana, att statskyrkosystemet må ännu försvara sin plats i vårt land.

Jag kunde äfven erinra om uttalanden af en sådan man, som prosten Helge Donatus Jansson, som i en serie artiklar i tidningen »Vårt Lands» bilaga i fjol gjorde sådana uttalanden, som jämte de svar, som gåfvos därpå visa, att många inom det statskyrkliga området icke ställa sig främmande för möjligheten af upplösandet af sambandet mellan staten och kyrkan.

Jag kunde äfven erinra om en del andra, till exempel om hvad en framstående prästman, som tillhör Riksdagen, har sagt i denna fråga, men vill icke därmed nu upptaga tiden.

Jag vill vidare blott i korthet påpeka, huru samma åsikt nämligen lämpligheten af statskyrkosystemets upphäfvande gör sig gällande i andra länder. I Norge hafva på detta område högst märkliga yttranden förekommit och likaledes i England. I Wales synes det endast vara en tidsfråga, när sambandet mellan stat och kyrka kommer att upplösas och, såsom vi veta, är det redan upplöst i Frankrike för att nu icke tala om förhållandena i en del andra länder.

Det synes mig ej lyckligt att på sätt som skett koppla samman stat och kyrka. Jag skulle vilja likna det vid ett äktenskap mellan en neger och en hvit kvinna. Det kan gå ganska lyckligt, men oftast anser man det vara synnerligen olämpligt, och jag tror, att dessa äktenskap äro bland dem, som kunna kallas för mesallians. I all synnerhet om ett sådant äktenskap kommer att utmärka sig genom trätor och strider, måste det vara bättre att upplösa detsamma. Jag tycker, att något liknande börjat här, ty så snart en religiös fråga kommit på Riksdagens bord, blir det trätor och kif. Jag erinrar t. ex. om den diskussion, som hölls härom natten, under hvilken, såsom jag tyckte, de mest förnuftiga orden yttrades af min ärade granne herr Sandquist. Flera förhållanden synas mig tala för, att sambandet mellan stat och kyrka bör upplösas. Och ju förr det sker desto hellre. Jag är lifligt öfvertygad om, att kristendomens makt skall visa sig stark utan statens stöd, och säkerligen är det bäst med en fri kyrka i en fri stat.

Men på samma gång jag sagt detta och nu yrkar bifall till den reservation jag afgifvit, vill jag ock bestämdt hafva sagt, att så icke skett på grund af någon fientlighet mot kyrkan eller mot den kristliga tron, hvilken jag anser mig varmt omfatta och älska, men jag

Lag om reglering af prästerskapets aflöning m. m. (Forts.)

vill icke, att sambandet mellan stat och kyrka skall vara kvar, då jag ej tror, att det är rätta formen för kyrkans, för Kristi kyrkas framträdande bland människorna. På grund af hvad jag nu framhållit ber jag, herr talman att få yrka, att Riksdagen behagade besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa en allsidig utredning om och på hvad sätt det nuvarande sambandet mellan kyrkan och staten lämpligen må varda upplöst samt till Riksdagen inkomma med de förslag, hvartill denna utredning må gifva anledning.

Herr v. Schéele: Herr talman, mina herrar! Hvad som nu blifvit föreslaget af herr Byström finner jag vara ett lämpligt komplement till det beslut, som af kammaren nyss fattats. Jag ber därför att få ansluta mig till det yrkande, han gjorde, *utan* någon som helst anslutning till det sätt, hvarpå han motiverade detta skrifvelseförslag. Min motivering är en helt annan. Äfven jag anser nämligen en *allsidig* utredning icke kunna vara annat än nyttig med hänsyn till det läge, hvari den synnerligt viktiga frågan om förhållandet mellan stat och kyrka i vårt land nu kommit. Det från skilda håll här i landet alltmer otvetydigt framträdande betraktelsesättet af prästerna inom svenska kyrkan såsom rätt och slätt statstjänare, likställda med andra statens tjänstemän, har medfört anspråk, som äro oförenliga med själfva begreppet af en kristen kyrka. Därför måste svenska kyrkans mer djupseende vänner icke mindre än hennes aktningsvärda motståndare önska frågans utredning i första rummet ur principiell synpunkt. Men därtill komma ock de faktiska svårigheter, som »äro förenade med en så stor och mångsidig frågas tillfredsställande lösning» och hvilka utskottet icke tvekar att i likhet med motionären beteckna såsom »oerhörda».

Hvad jag föreställer mig den föreslagna utredningen särskildt skulle tjäna att lägga i dagen, är kärleken hos de djupa lagren ute i landet till Sveriges kyrka trots våra, prästernas, många och stora brister, en kärlek, som jag är öfvertygad skulle visa sig hafva vida fastare rötter i vårt folks hjärtan, än hvad en del yttranden i denna kammare icke blott i dag utan jämväl vid andra tillfällen gifvit anledning att antaga. Detta är min tro, mitt hopp. Skulle åter mot min förmodan resultatet af den ifrågasatta utredningen bli ett helt annat, nå, då anser äfven jag det önskvärdt, ja nödvändigt, att skilsmässa — hur smärtsam en sådan än komme att kännas för mig och många — sker, emedan då den oundgängliga förutsättningen för en sådan förbindelses gagn och glädje, *folkets förtroende*, saknas.

På grund af hvad jag nu antydningsvis anfört, ber jag, herr talman, få yrka bifall till herr Byströms hemställan, med uttryckligt framhållande af det *om* eller *huruvida*, hvarmed hans likasom motionärens utredningsförslag ju inledes.

Herr Forssell: Herr talman, mina herrar! Som jag ej kan dela utskottets mening angående min bänkkamrats, herr Janson i Bråten, motion, så har jag reserverat mig mot utskottets afstyrkande

af densamma. Hufvudyrkandet i herr Jansons motion har synts utskottet vara farligt och af mycket ömtålig art, och utskottet har därför efter en mycket ärad utskottsledamots recept på ett mycket listigt sätt motiverat sitt afslag af densamma. Det var på samma sätt, då frågan var före å kyrkomötet. Där ville icke heller kyrkolagsutskottet ingå på ett närmare bemötande af de skäl, med hvilka motionären i kyrkomötet motiverat sitt förslag, utan affärdade motionen på ungefär följande sätt: »Som utskottet är af annan mening än motionären, så afstyrkes hans förslag.»

Lag om reglering af prästerskapets aflöning m. m. (Forts.)

Jag tror icke, att man genom en sådan här knapphändig motivering lyckats affärda en så stor fråga som den ifrågavarande — ty att frågan är stor, tror jag, att vi litet hvar kunna komma öfverens om. Den har kommit fram och är en alldeles nödvändig följd af kulturutvecklingen. Vi ha sett, huru det gått i alla andra kulturländer, och jag hänvisar till, hvad herr Byström i detta afseende framhållit. Det kommer nog också att gå så här, och då tycker jag motionären har rätt i sitt påstående, att man bör i god tid förbereda den här saken, så att den icke afvecklas för våldsamt. Detsamma har också biskop von Schéele ansett, då han framhållit, att det vore nyttigt, att en sådan här utredning komme till stånd.

Det är ju alldeles uppenbart, att statskyrkoidén hvilar på orättvisa grunder, sedan dissentersantalet blifvit så stort — och att det kommer att blifva ännu större, är jag säker om efter det af Riksdagen i år fattade beslutet, att man får utträda ur statskyrkan utan att, såsom det förut var stadgadt, uppgifva något annat religionssamfund. Att då tvinga dessa dissenters att betala till statskyrkan, som de ej vilja veta af, det är ju en orättvisa, som förr eller senare kommer att gifva anledning till, att sambandet mellan stat och kyrka måste upplösas. Visserligen har ju någon liten ändring härutinnan kommit till stånd, så till vida att dissenters endast äga betala halfva afgiften för sin inkomst af kapital och arbete. Den bestämmelsen att de skola betala den andra hälften, vill man motivera därmed, att statskyrkan jämväl har vissa särskilda uppgifter, som den uträttar för alla medborgare, såsom kyrkobokföringens och därmed sammanhängande göromål.

Som jag i min reservation visat, är det just denna fråga om kyrkobokföringen, i afseende å hvilken det grundligen bör undersökas och utredas, om icke denna bokföring skulle kunna på ett mycket mera praktiskt sätt skötas och göras enklare än den nu är. Det finns som jag säger i min reservation, enligt hvad jag vet, intet kulturland, där det förekommer en sådan här dubbelbokföring af statsborgarna, som man har i Sverige under namn af kyrkoskrifning och mantalsskrifning. Att denna dubbelbokföring ledt till många konflikter och till mycket mångskrifveri, det äro vi nog medvetna om.

I Stockholm, där missförhållandena i detta afseende voro mycket stora och kanske mera kännbara än på landsbygden, måste man redan på 1870-talet gå i författning om att öfverföra kyrkobokföringen från prästerna till en särskild tjänstemannakår, rotemännen, som sedan ombesörjt så godt som hela kyrkobokföringen. Rotemännen

Lag om reglering af prästerskapets aflöning m. m. (Forts.)

föra nämligen särskild födelsebok, ehuru primäruppgifterna lämnas till prästerskapet. Vidare föra de dödbok, ehuru därvid också dödsattesterna lämnas till prästerskapet. Af rotemännen föras äfven ut- och inflyttningsbok, i fråga om hvilken uppgifterna lämnas till rotemännen direkt, hvarefter vederbörande betyg sändas till prästerskapet. Ytterligare föra rotemännen vigselbok enligt prästernas uppgifter samt sammanföra allt detta i sina mantals- eller församlingsböcker. De statistiska uppgifterna lämnas både af prästerskapet och rotemännen, men enligt hvad jag hört, tager statistiska centralbyrån ingen hänsyn till prästerskapets uppgifter utan håller sig till rotemännens, som de funnit mera tillförlitliga. Prästernas uppgifter till centralbyrån stämma aldrig med rotemännens, och det tjänar då naturligtvis icke mycket till, att de öfverhufvud lämna dem.

Då rotemännen i Stockholm föra de nu nämnda böckerna, så är det ju klart, att prästernas bokföring är tämligen öfverflödig, och den kunde därför också när som helst indragas. Men prästerna anse sig icke officiellt befriade från den här bokföringen och vilja kanhända icke visa, att den är öfverflödig, och därför fortsätta de med den, huru onödig den än är.

Jag tror, att denna kyrkobokföring skulle med fördel kunna öfverflyttas på mantalsskrifningsförrättarne äfven på landet. Ty jag hörde för någon tid sedan, då Riksdagen behandlade frågan om ändring i mantalsskrifningsförordningen, att svårigheter yppade sig just därför att det förekommer två skrifningar, en kyrkoskrifning och en mantalsskrifning. Jag har jämväl hört häradsskrifvare på landet säga, att svårigheten ligger just i de där två bokföringarna, och att, om de finge öfvertaga hela kyrkobokföringen, så blefve förhållandena bättre och åsyftade svårigheter undanröjda. Det är ju dock klart, att, om häradsskrifvarne öfvertaga bokföringen helt och hållet och direkt emottaga alla de uppgifter de behöfva — en del uppgifter hafva de ju redan — då måste naturligtvis antalet häradsskrifvare ökas. Men antalet behöfde ej bli så stort, att kostnaderna härför blefve så höga i förhållande till det statsbidrag, som skall utgå till prästerskapets aflöning. Det finns inalles 117 häradsskrifvare för närvarande, och om antalet två- eller tredubblades, så skulle kostnaden härför icke ens uppgå till hälften af det belopp, som nu föreslås att utgå af statsmedel till prästerna för deras verksamhet för statens räkning.

Jag anser följaktligen, att om också den föreslagna utredningen angående kyrkans skiljande från staten icke nu skulle bifallas, så är frågan om denna dubbelskrifning i och för sig så viktig, att den enbart borde utredas, och den dubbla skrifningen förändras till en enda. Vi behöfva icke mer än andra kulturfolk hafva en sådan här dubbelbokföring. Hvad de öfriga skälen för denna utredning beträffar, vill jag hänvisa till hvad som finnes sagdt i motionen och till hvad herr Byström anfört.

Jag vill emellertid yrka bifall till min reservation, hvari jag anhåller, att Riksdagen behagade besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa en allsidig

utredning, om och på hvad sätt det nuvarande sambandet mellan kyrkan och staten lämpligen må varda upplöst, samt till Riksdagen inkomma med de förslag, hvartill denna utredning må gifva anledning.

Lag om reglering af prästerskapets aflöning m. m. (Forts.)

Herr Persson i Stallerhult: Herr talman! Efter den utgång frågan fick vid § 1 är det alldeles naturligt, att samtliga lagar, som röra denna reglering, äro af kammaren afslagna. Huruvida nu en skrifvelse af det innehåll, som kammaren beslutat, kommer att aflåtas till Kungl. Maj:t, är väl icke så säkert, därför att Första Kammaren möjligen kan fatta ett annat beslut, och sålunda blir ju icke den af Andra Kammaren godkända skrifvelsen en handling, som Kungl. Maj:t måste rätta sig efter. Nu är ju § 2 föredragen, och i den är bestämdt, hur den nämnd, som har att föreslå lönerna, skall vara sammansatt. För den händelse ett förnyadt förslag kommer fram, byggdt på sådan grund, att en särskild nämnd skall föreslå löner och antalet tjänster inom pastoraten, får jag för min del säga, att något bättre förslag än detta till bestämmande af nämnden kan jag knappast se, att församlingarna kunna få, och sålunda kommer jag för min del att yrka bifall till denna paragraf, oaktadt det icke har någon betydelse.

Jag ber att äfven med anledning däraf, att förslaget fallit, få antyda det önskvärda i att den blifvande utredningen och de förslag, som komma att framläggas för Riksdagen till antagande, icke måtte fördröjas, utan komma så tidigt, att de hinna bli antagna, innan någon lönereglering på grund af 1862 års författning måste ske, ty skall ny reglering af prästlönerna inom en eller annan församling ske senast 1913, så beklagar jag de församlingarna, det måste jag säga, om icke dessförinnan en ny lönereglering af Riksdagen och Kungl. Maj:t godkänts. Ty det finnes i alla fall en bestämmelse, som måste gälla, nämligen att lönerna tillmätas så, att hvarje prästman erhåller en efter sin tjänstegrad, sina ämbetsåligganden och ortens förhållanden anständig bärgning, och som jag antydde i mitt första anförande, låg denna bestämmelse till grund vid fastställandet af den lönereglering, som nu gäller. Och den måste ligga till grund för de lönereglering, som måste ske senast år 1913. Huru ställer det sig då för församlingarna? Jo, dem stå inga andra tillgångar till buds än boställena och annexhemmanen, och dessa räcka icke lång väg, utan behofvet måste fyllas genom skatter, då ju icke heller utgående tionden räcka. Och ingen kan väl säga, att en komminister, som uppbär en lön af 1,500 à 2,000 kronor, har en anständig bärgning efter ortens sed. Och då församlingarna stå i valet mellan att underlåta att gifva sin präst en sådan bärgning och att beskatta hvarenda församlingsbo, måste de pålägga nya skatter, och ser man efter att för flere pastorat lönereglering utlöper år 1914, finner man, att det skulle bli en sådan skattetunga, som kommunerna härigenom måste pålägga sig, att man fruktar, att utgiften blir för hög.

Jag har velat antyda, att man måste göra allt för att få lönereglering en så snart fastställd, att icke ett enda pastorat skall behöfva reglera lönerna efter 1862 års författning, ty i så fall komme församlingarna att digna under sina skattebördor. Det är

Lag om reglering af prästerskapets aflöning m. m. (Forts.)

bättre att fördela skatterna på hela landet, så att de icke falla för ojämnt. Jag hoppas, att jag icke gjort något orätt genom att antyda detta nu och ber jag till sist, herr talman, att få yrka bifall till den föredragna paragrafen.

Herr Byström: Herr talman! Med anledning af det senaste yrkandet om bifall till § 2 vill jag erinra om, att en motion är afgifven rörande denna paragraf, nämligen af herrar Bogren och Otto, och med anledning däraf har jag tillåtit mig att afgifva en reservation i denna punkt. Jag anser nämligen, att den sammansättning, som löneregleringsnämnderna hade enligt 1862 års kungl. förordning, icke är riktigt lämplig nu. Den kunde vara bra då, men jag tror, att den nu behöfde blifva en annan, något moderniserad, och jag ber att få fästa uppmärksamheten på hvad motionen och reservationen härom innehålla.

Som herrarne ha sig bekant, skall enligt så väl Kungl. Maj:ts som utskottets förslag Kungl. Maj:t utnämna ordförande, domkapitlet utse en ledamot och landstinget en ledamot. Nämnden kommer sålunda att bestå af tre personer såsom ständiga ledamöter. Dessutom tillökas nämnden något litet för hvarje socken. Enligt det kungl. förslaget skulle det finnas en tillfällig ledamot för hvarje socken, men utskottet har ökat antalet, på grund af ett yrkande, som gjorts härom, till två ledamöter, men, som sagdt, dessa ledamöter äro endast tillfälliga och de skulle deltaga i nämndens arbete blott när lönerna reglerades för deras respektive pastorat. Det är klart, att deras inflytande på nämnden icke kan bli synnerligen stort, och de kunna egentligen icke få någon annan betydelse än att de lämna upplysningar om rent lokala förhållanden. Därför ha motionärerna ansett, att man borde välja ytterligare två ständiga ledamöter och att, när de tre ledamöterna skulle tillsättas så som Kungl. Maj:t föreslagit, de två öfriga ständiga ledamöterna skulle tillsättas så, att socknarna finge välja dem själfva. Därmed anser man, att förslaget fått en något modernare formulering, så att de i tiden djupt ingripande demokratiska strömningarna må komma mera till synes. Det är nämligen fara värdt, att den nämnd, som Kungl. Maj:t föreslagit, skall kunna sammansättas på ett alltför ensidigt sätt. Ja, den skulle kunna sammansättas så, att den snart sagdt blefve en den mest aristokratiskt öfverklassmässiga institution, som man gärna kan finna på den här sidan af jordklotet. Det låter ju tänka sig, att det kunde inträffa, att Konungen utser en biskop till ordförande och domkapitlet en kontraktsprost och landstinget en kyrkoherde. Dessa skulle sålunda bli de tre ständiga ledamöterna i nämnden, och med all aktning för dessa herrar kan man dock icke neka till, att en sådan nämnd vore något ensidigt sammansatt. Korrektivet skulle ligga däri, att socknarna också hade rätt att välja någon eller ett par ständiga ledamöter i nämnden, hvilken nämnd ej blott skall komma med förslag om lönernas storlek utan också om tjänsters indragning eller delning af pastorat och i andra mycket viktiga frågor.

Jag har, herr talman, velat yttra detta till försvar för den af mig afgifna reservationen eller för den af de här ofvan nämnda herrarna afgifna motion, som yrkar på att den ifrågavarande paragrafen må få följande lydelse:

För uppgörande af förslag till lönereglering för kyrkoherden inom hvarje pastorat samt för komminister, där sådan bör finnas, skall länsvis tillsättas en nämnd, hvars ordförande Kungl. Maj:t på förslag af landshöfding och biskop förordnar, och till hvilken nämnd domkapitlet och landstinget äga att inom eller utom sig utse hvartdera en ledamot. Dessutom äga församlingarna i länet utse tvenne ledamöter i nämnden. Vid deras val förfares i tillämpliga delar så, som vid val af lekmannaombud till kyrkomöte.

Stadsfullmäktige i stad, som ej deltaga i landsting, skola utse en ledamot af nämnden, att i stället för den af landstinget valde deltaga i nämndens öfverläggningar och beslut, när lönereglering skall verkställas för prästerskapet i det eller de pastorat, staden omfattar.

Herr Juhlin: Herr talman! Jag kan icke dela den föregående talarens åsikter och den framställning, som han gifvit rörande den ifrågavarande nämndens sammansättning. Det är väl ändock påtagligt, synes det mig, att man af landstingen kan påräkna att få en sakkunnig person såsom ledamot af nämnden. Och jag kan icke tänka mig, att något af de fall, som den föregående talaren omnämnde, kan komma att inträffa. Jag kan icke heller dela den uppfattningen, att det skulle vara så synnerligen lyckligt, om af församlingarna utsåges tre personer som permanenta ledamöter — jag kan ej förstå, att härigenom större sakkunskap skulle vinnas annat än om rörande de socknar och deras angelägenheter, som dessa ledamöter tillhörde.

Jag tror därför, att då utskottet i afseende å denna paragraf såtillvida gått motionärens önskningar till mötes, att det föreslagit, att två personer skola af församlingen utses till ledamöter af nämnden, då denna har att pröfva löneförhållanden i den församlingen — jag tror, att därigenom, säger jag, församlingens intressen blifva behörigen tillgodosedda.

Jag ville därför inlägga en gensaga gent emot den föregående talaren, då jag, som sagdt, icke kan gilla den uppfattning och åskådning, som han uttalat.

Öfverläggningen förklarades härmed vara afslutad. Sedan herr talmannen förmält sig skola efter lagförslagets behandling framställa propositioner på de gjorda yrkandena angående skrifvelse till Kungl. Maj:t, gaf herr talmannen propositioner på dels godkännande af utskottets förslag till paragrafens lydelse och dels på afslag å nämnda förslag; och afslog kammaren utskottets förslag till lydelse af förevarande paragraf.

3 § föredrogs häruppå; och yttrade därvid

Herr Persson i Tällberg: Herr talman! Jag ber att få yrka afslag å paragrafen.

Vidare anfördes ej. Kammaren afslog utskottets förslag.

4 § föredrogs; och anförde

Herr Persson i Tällberg: Herr talman! Jag ber att få yrka afslag å paragrafen.

Vidare yttrades ej. Utskottets förslag afslogs af kammaren.

Efter föredragning af *5 §* begärdes ordet af

Herr Persson i Tällberg, som yttrade: Herr talman! Jag ber att få yrka afslag å paragrafen.

Vidare anfördes ej. Kammaren afslog utskottets förslag.

6 § föredrogs häruppå; och yttrade därvid

Herr Persson i Tällberg: Herr talman! Jag ber att få yrka afslag å paragrafen.

Vidare anfördes ej. Kammaren afslog utskottets förslag.

Sedan *7 §* föredragits, begärdes ordet af

Herr Persson i Tällberg, som anförde: Herr talman! Jag skall be att få yrka afslag på en gång å samtliga i detta lagförslag under denna punkt förekommande paragrafer.

Vidare yttrades ej. Kammaren afslog utskottets förslag.

8—35 §§.

Utskottets förslag till lydelse af förevarande paragrafer afslogs.

Efter föredragning af *ingressen* och *rubriken* yttrade

Herr Persson i Tällberg: Herr talman! Jag skall endast be att få yrka afslag i afseende å ingress och rubrik.

Vidare anfördes ej. Kammaren afslog utskottets förslag.

Härefter framställde herr talmannen propositioner på: 1:o) bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, i hvad den afsåge herr Jansons i Bråten motion, n:o 217, 2:o) bifall till den af herr Byström vid utlåtandet i dess helhet afgifna reservationen, och

3:o) bifall till herr Forssells reservation angående skrifvelse till Kungl. Maj:t om upplösning af sambandet mellan kyrkan och staten; och fann herr talmannen den under 1:o) upptagna propositionen hafva flertalets röster för sig. Votering begärdes emellertid, i anledning hvaraf och sedan till kontraproposition antagits den vid 2:o) angifna propositionen uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller särskilda utskottets n:o 1 hemställan i punkten 2:o) af utskottets förevarande utlåtande n:o 1, i hvad den afser herr Jansons i Bråten motion, n:o 217, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den af herr Byström vid utlåtandet i dess helhet afgifna reservationen.

Omröstningen utvisade 98 ja, men 115 nej, hvadan kammaren bifallit den af herr Byström vid utlåtandet i dess helhet afgifna reservationen.

Utskottets hemställan i *punkten 2:o)* förklarades vara jämväl i öfrigt besvarad genom kammarens här antecknade beslut.

Ordet lämnades nu på begäran till

Herr Persson i Tällberg, som yttrade: Jag skall hemställa, att kammaren måtte besluta sådan ändring i föredragningssättet, att endast de respektive punkterna i utskottets hemställan må upplästas, men att däremot paragraferna hvarken angifvas eller uppläsas.

Denna hemställan bifölls af kammaren.

Sedan *punkten 1:o)* föredragits, anförde

Herr Persson i Tällberg: Herr talman! Med anledning af det beslut, som kammaren förut fattat, skall jag hemställa om afslag å den föredragna punkten.

Vidare yttrades ej. Kammaren afslog utskottets hemställan.

Punkten 3:o) föredrogs; och begärdes ordet af

Herr Persson i Tällberg, som yttrade: Herr talman! Jag skall endast hemställa om afslag å den föredragna punkten.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan afslogs.

Efter det *punkten 4:o)* upplästs, yttrade

Herr Persson i Tällberg: Herr talman! Jag skall anhålla att få yrka afslag å den föredragna punkten.

Vidare anfördes ej. Kammaren afslog utskottets hemställan.

Punkten 5:o) föredrogs, hvarefter

Herr Persson i Tällberg anförde: Jag skall hemställa om afslag å den föreslagna punkten.

Vidare yttrades ej. Kammaren afslog utskottets hemställan.

§ 5.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget första särskilda utskottets utlåtande n:o 2, i anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition, n:o 40, med förslag till ecklesiastik boställsordning, dels väckta motioner i ämnet.

Efter föredragning af utskottets hemställan begärdes ordet af

Herr Persson i Tällberg, som yttrade: Herr talman! Då den förutsättning, hvarpå detta förslag egentligen hvilar, nu har bortfallit, skall jag endast anhålla att få yrka afslag å förslaget.

Vidare anfördes ej. Kammaren afslog utskottets hemställan.

§ 6.

Till afgörande förelåg häruppå statsutskottets memorial, n:o 135, med anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om statsutskottets utlåtande, n:o 93, i anledning af Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående godkännande af postverkets utgiftsstater för år 1910 m. m.

Sedan utskottets hemställan i *punkten 1:o)* upplästs, lämnades ordet till

Herr Tynell, som anförde: Herr talman! Som kändt är har Första Kammaren allaredan beslutat godkänna föreliggande sammanjämkningsförslag i titelfrågan för tjänstemän af lägre grad vid postverket. Och jag skall såsom motionär i frågan icke göra något yrkande här i kammaren, då de i motionen framställda önskemålen tyckas skola i princip blifva beaktade, ehuruväl jag vill förklara, att sammanjämkningsförslaget icke är fullt tillfredsställande. Jag

vill därför nu blott med anledning af det enhälliga beslut, som Andra Kammaren fattade för några dagar sedan vid behandlingen af poststaten beträffande ett vidsträcktare användande af befordrade tjänstemän af lägre grad uttala den förhoppningen, att, ehuru de af denna kammare likaledes enhälligt beslutade benämningarna »postförman» och »kontorsbiträde» icke blifvit medtagna i sammanjämkningsförslaget, detta icke måtte komma att utgöra något hinder för utbyte af den dyrare arbetskraften mot den billigare i den utsträckning och i den riktning, som under debatten ifrågavarande dag framhölls. Och jag tror, att jag bör göra mig till tolk för den uppfattningen, att det framdeles och kanhända ganska snart blifver nödvändigt att få de två omförmälda benämningarne officiella, för så vidt meningen skall vara att postverket med effektivitet skall kunna på ett fullt modernt och för staten ekonomiskt vinstgifvande sätt utbyta tjänstemän af högre grad mot befordrade tjänstemän af lägre grad. Den så kallade förste postvaktmästaretiteln, som nu skall antagas, har nämligen enligt mitt förmenande icke berättigande i alla de grenar af postarbetet, hvartill befordrade tjänstemän af lägre grad kunna användas vid postkontoren. Och jag vill därför som slutord bringa i kammarens hågkomst, att frågan således i och för sig icke är enbart en titelfråga, utan en fråga jämväl af statsekonomiskt fördelaktig innebörd.

Jag har, herr talman, såsom jag i början nämnt, icke något yrkande att framställa, utan kan för närvarande nöja mig med det yttrande jag nu haft.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

Punkterna 2:o) och *3:o).*

De föreslagna voteringspropositionerna godkändes.

§ 7.

Föredrogos hvart för sig statsutskottets utlåtanden:

n:o 136, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående anslag till nybyggnad för serafimerlasarettets röntgeninstitut m. m.;

n:o 137, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående anslag till nybyggnad för allmänna barnbördshuset i Stockholm m. m.;

n:o 138, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående beviljande af ytterligare medel för ombyggnadsarbeten och nyanläggningar vid Alnarp;

n:o 139, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående öfverlåtelse till Östhammars stad af det till komminstern därstädes upplåtna boställe $^1/_4$ mantal Gammelbyn n:o 3 i Börstils socken;

n:o 140, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af tre lägenheter från förra militiebostället Hälla n:o 1 i Södermanlands län;

n:o 141, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af en lägenhet från förra militiebostället Stålsbyn n:o 1 i Värmlands län;

n:o 142, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af 14 lägenheter från förra militiebostället Vanstad n:is 25 och 26 i Malmöhus län;

n:o 143, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af lägenheter från förra militiebostället Björkö n:is 1 och 2 i Östergötlands län; och

n:o 144, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af kronans andel i den till roten n:o 9 Grahn af Piteå kompani vid Norrbottens regemente hörande torplägenhet i Pitholmens by.

Hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt, bifölls af kammaren.

§ 8.

Statsutskottets utlåtande n:o 145, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande af medel till uppförande af erforderliga ekonomihus å lotterna n:is 1—5 af Flyinge kungsgård, Valleberg kallade, i Malmöhus län föredrogs härefter; och begärdes därvid ordet af

Herr Jönsson i Refvinge, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Jag vill icke opponera mig mot det anslag, hvarom nu är fråga, men jag vill göra några erinringar mot domänstyrelsens behandling af ärendet.

Såsom af den kungl. propositionen framgår, fick arrendatorn vid senaste upptaxering af egendomen arrendet nedsatt med 2,596 kronor, därför att en del af byggnaderna på kungsgården voro hans egendom. Man skulle ju kunna tycka, att i så fall borde, när staten nu skall uppföra byggnader på den nämnda kungsgården för 35,580 kronor 25 öre, arrendatorn för de 5 år, som återstå af arrendet, erlägga 5 gånger 2,596 kronor eller öfver 12,000 kronor. I stället har den summa, han skall betala, blifvit satt till 4,000 kronor, hvilket ju icke motsvarar de skyldigheter, hvartill han kontraktsenligt förbundit sig och som uppskattats till den af mig förut nämnda summa.

Jag har icke något yrkande i ärendet, utan endast haft dessa erinringar att göra mot detsammas behandling.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 9.

Angående åtgärder i syfte att bereda mindre bemedlade och obemedlade tillfälle att förvärfva egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar.

Till behandling förelåg häruppå statsutskottets utlåtande n:o 146, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående grunder för åtgärder i syfte att åt mindre bemedlade och obemedlade bereda tillfälle att förvärfva egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar, samt tre i ämnet väckta motioner.

I en till Riksdagen aflåten, till statsutskottet för beredande behandling remitterad proposition, n:o 41, hade Kungl. Maj:t under åberopande af bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver jordbruksärenden föreslagit Riksdagen medgifva, dels att från och med den 1 januari 1910 vissa i propositionen närmare angifna grunder för åtgärder i syfte att åt mindre bemedlade och obemedlade bereda tillfälle att förvärfva egnahemslägenheter skulle lända till efterrättelse, dels ock att Kungl. Maj:t skulle äga meddela de närmare bestämmelser, som kunde finnas erforderliga för tillämpningen af förenämnda grunder och för öfvergången från de genom nådiga brefvet till domänstyrelsen den 25 september 1896 meddelade bestämmelserna i fråga om lägenheters upplåtande från kronans jordbruksdomäner.

I anledning af denna proposition, som afsåg upplåtelse med äganderätt eller, i särskilda fall, äfven med tomträtt af såväl bostads- som jordbrukslägenheter från vissa kronoegendomar, hade inom kamrarne väckts följande motioner, nämligen

inom Första Kammaren: n:o 58, däri herr *Lindblad* föreslagit, att Riksdagen behagade besluta ändrad lydelse af vissa af motionären angifna punkter af den i propositionen föreslagna stadgan för egnahemsupplåtelser från kronojord; samt

inom Andra Kammaren:

n:o 214, däri herr *Lindhagen m. fl.* hemställt, att, med anledning af ifrågavarande proposition, Riksdagen ville besluta

1:o) beträffande jordbrukslägenheter: bestämmelser i hufvudsaklig anslutning till ett i motionen ifrågasatt arrendesystem och

2:o) beträffande bostadslägenheter: bestämmelser om tomträttsupplåtelser eller eventuellt arrendeupplåtelser, anordnade i hufvudsak på sätt i motionen närmare angifvits;

eller, om detta ansåges ej kunna nu medhinnas, att Riksdagen ville återremittera frågan till Kungl. Maj:t med begäran om nytt förslag till nästa Riksdag i förenämnda syfte; och

n:o 229, däri herr vice talmannen *Staaff m. fl.* hemställt, att med anledning af samma proposition Riksdagen ville besluta

1) att jämte den af Kungl. Maj:t föreslagna upplåtelse med full äganderätt, sådant arrende- eller besittningssystem, som i motionen angifvits, måtte medgifvas, och att därvid de hufvudsakliga grunder måtte fastställas, som i motionen upptagits för dylik upplåtelse; och

2) att i de närmare bestämmelser, som föreslagits vid upplåtelse af jordbrukslägenheter enligt Kungl. Maj:ts förslag ändring måtte vidtagas i två uti motionen omförmälda hänseenden.

Angående åtgärder i syfte att bereda mindre bemedlade och obemedlade tillfälle att förvärfva egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar. (Forts.)

I sistnämnda motion yrkades därjämte alternativt och under förutsättning, att under 1:o) upptagna förslag till arrendesystem icke skulle befinnas tillräckligt uttömmande för att nu kunna godkännas och vederbörande utskott ej heller funne sig kunna föreslå de kompletterande föreskrifter, som till äfventyrs erfordrades, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om framläggande för nästa Riksdag af förslag till bestämmelser angående en arrende- eller besittningsrätt af betryggande art till småbruk å kronodomänerna och hvad därmed ägde sammanhang.

Utskottet, som biträdde Kungl. Maj:ts förslag därom, att ifrågavarande upplåtelser skulle såsom regel ske med äganderätt, hemställde, att med afslag å herr Lindhagens m. fl. samt herr vice talmannens Staaffs m. fl. ofvan omförmälda motioner Riksdagen i anledning af Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition och herr Lindblads förenämnda motion, måtte besluta:

dels att från och med den 1 januari 1910 af utskottet närmare angifna grunder för åtgärder i syfte att åt mindre bemedlade och obemedlade bereda tillfälle att förvärfva egnahemslägenheter skulle lända till efterrättelse; *dels och* att Kungl. Maj:t skulle äga meddela de närmare bestämmelser, som kunde finnas erforderliga för tillämpningen af förenämnda grunder och för öfvergången från de genom kungliga brefvet till domänstyrelsen den 25 september 1896 meddelade bestämmelserna i fråga om lägenheters upplåtande från kronans jordbruksdomäner.

Reservationer hade emellertid afgifvits af:

herrar *Thorsson* och *Rydén*, som ansett, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen med afslag å Kungl. Maj:ts förevarande proposition och i anledning af herr Lindhagens m. fl. och herr vice talmannen Staaffs m. fl. motioner i ämnet måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om framläggande för nästa Riksdag af förslag till bestämmelser angående en arrende- eller besittningsrätt af betryggande art till småbruk å kronodomänerna och hvad därmed ägde sammanhang; samt

herrar *Starbäck*, *Ekman* i Mo gård, *Byström*, *Ström* i Transtrand och *Nilson* i Örebro, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa, att Kungl. Maj:ts förevarande förslag måtte af Riksdagen bifallas samt att Riksdagen måtte tillika besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om framläggande för nästa Riksdag af förslag till bestämmelser angående en arrende- eller besittningsrätt af betryggande art till småbruk å kronodomänerna och hvad därmed äger sammanhang.

Sedan utskottets hemställan föredragits, begärdes ordet af:

Herr Schotte, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Hufvudsyftet med hela den egnahemsrörelse, som numera omfattats med allt mer och mer stigande välvilja af statsmakterna, är ju att åstadkomma den möjligast vidsträckta kolonisation af landet. Alla förhållanden för närvarande peka hän mot nödvändigheten af att i så

Angående åtgärder i syfte att bereda mindre bemedlade och obemedlade tillfälle att förvärfva egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar. (Forts.)

stor utsträckning, som förhållandena påkalla, få folket ut från städerna till landsbygden. Men det går härvidlag icke an att basera denna utflyttning på statarsystemet eller på det lösa legosystemet. Jordbruksarbetarnas ställning är i allmänhet hittills i vårt land relativt svag. Deras löner äro låga i jämförelse med fabriksarbetarnas. Och på den ensamma landsbygden är det icke samma möjligheter till förströelser, till föreningslif och dylikt, som nutidsmänniskan sätter värde på, som uti städer, och orter med mera sammanträngd befolkning. Det är därför nödvändigt, om man verkligen skall få folket ut på landsbygden, att denna rörelse baseras på egna jordbruk, på egna hem och småbruk, samt att dessa, såvidt möjligt är, komma att bilda kolonier.

Det har sedan åtskilliga år varit en viktig omsorg för statsmakterna att uppmuntra egnahemsrörelsen genom lån. Denna låneförmedling har emellertid i vissa afseenden icke varit lagd på tillräckligt praktisk bog, och man har också vunnit erfarenhet, att åtskilliga af de formaliteter, som varit fästade vid denna egnahemslånerörelse, icke varit lämpliga. Emellertid är det ej tillräckligt med en låneförmedling, det är också nödvändigt att lätta åtkomsten af jord. Då nu Kungl. Maj:t med beaktande häraf framlagt ett förslag att i större utsträckning, än hittills kunnat ske, upplåta jordbrukslägenheter å kronoegendomar till småbruk, så har det skett på ett sätt, som i det stora hela måste anses vara tillfredsställande, och som innebär ett beaktansvärdt och glädjande framsteg — kombineradt såsom det är med den förutvarande jordbruksministerns namn, hvilken därmed visat sitt synnerligen stora intresse och sitt kraftiga initiativ i denna fråga.

I den kungl. propositionen erkännes också, att förhållandena med upplåtelser af lägenheter å jordbruksdomänerna hittills icke varit synnerligen tillfredsställande. Det säges här: »Att de nu gällande bestämmelserna om upplåtelse af lägenheter från kronans jordbruksdomäner icke till fullo motsvarat sitt ändamål». »Fall hafva sålunda» — fortsättes det i den kungl. propositionen — »litet hvarstädes förekommit, då lägenheter inköpts af ägare till angränsande jordegendomar för att sammanläggas med dessa. Det har också visat sig, att i många fall ett flertal lägenheter inköpts af samma person. Äfven har från olika håll anmärkts, att lägenheter inköpts af personer med annan samhällsställning och i andra villkor, än som med ifrågavarande upplåtelser egentligen afsetts.

Får man således anse, att man är, praktiskt taget, någorlunda ense om ändamålet med och betydelsen af småbruksrörelsen, det stora viktiga och betydelsefulla ändamålet, så ha däremot om medlen åtskilliga olika meningar rådt, särskildt angående de former, under hvilka småbruk på kronoegendomar lämpligast bör upplåtas. Just angående själfva upplåtelsesättet ha meningarna brutit sig ganska skarpt mot hvarandra.

Vi hafva haft tillfälle här att under en föregående diskussion uti ett liknande ämne finna skäl för de olika meningarna framförda på ett ganska öfvertygande sätt. Och det har framstått för alla

Angående åtgärder i syfte att bereda mindre bemedlade och obemedlade tillfälle att förvärfva egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar. (Forts.)

klart, att, medan åtskilliga hållit på äganderätten såsom den enda lämpliga upplåtelseformen, så hafva andra däremot förordat allenast en tryggad arrende- eller besittningsrätt, en rätt, som dock med hänsyn till det sätt, på hvilket den i praktiken skulle genomföras, är af helt annat slag än den gamla arrenderätten med dess relativt korta arrendetid och saknad af den obligatoriska optionsrätten till arrendet, hvarförutan innehafvaren icke heller kan i fullt mått tillgodogöra sig de på jorden nedlagda kostnader och arbete. Man kan säga att väl hittills det hufvudsakligen varit från högern och i allmänhet landtmännen själfva, som den oinskränkta äganderätten har framförts såsom det enda lämpliga upplåtelsesättet för dessa småbruk, medan det socialdemokratiska partiet rörande statens jord — och det är nu bara fråga om statsjord — anser, att upplåtelsen klokast bör ske under tryggad ärftlig besittningsrätt, således i alla fall dock under former, som rätt nära ansluta sig till den nuvarande äganderätten. Äfven om, hvad beträffar statens jord, framtiden skulle ligga i dessa långvariga, ständiga besittningsrättsupplåtelser, är det dock, enligt min mening, alldeles tydligt och uppenbart, att tiden ännu icke är mogen att alldeles byta om form för dessa lägenheters upplåtande och att helt bryta med de gamla formerna, med äganderätten. Denna har nog sina fördelar, såsom vi vid en föregående diskussion hört lifligt framhållas, fördelar af såväl psykologisk som reell natur.

Mellan dessa båda ståndpunkter har nu det liberala partiet genom den ifrågavarande motionen intagit en mellanställning. Vi häfda, att åtminstone i mellersta och södra delarna af landet både äganderätt och tryggad besittningsrätt böra tills vidare finnas till fritt val för spekulanter. Södra och mellersta Sverige äro de trakter af vårt land, där ett intensivt jordbruk verkligen kan åstadkommas, och här är det framför allt viktigt, att förhållandena ordnas utan teorier, praktiskt och framsynt. Det gäller då att icke låta vanor eller ingrodda föreställningar skymma blicken, utan att verkligen opartiskt pröfva förhållandena, sådana de i verkligheten ställa sig.

Den nyss antydda reformen om valfrihet mellan äganderätt och tryggad besittningsrätt vid upplåtelser har nu också, enligt hvad jag tror, börjat att rätt allmänt slå igenom. Det framgår af statsutskottets ganska välvilliga motivering för bifall till den motion, som här föreligger, och det framgår också af de yttranden, som fälldes i den förut berörda debatten i fråga om jordupplåtelser i Norrland. Det synes mig af allt detta vara klart, att frågans lösning i den riktning, som denna motion antyder, är hvad denna kammare beträffar betryggad och att det kommer att ske med stor enighet och under förståelse för de olika synpunkter och sträfvanden, som härutinnan göra sig gällande.

Det är, såsom af motionen framgår, hufvudsakligen två skäl, som tala för att jämte äganderätten söka få till stånd ett annat system för upplåtelser från kronoegendomar, det system, som man kallar upplåtelse med tryggad besittningsrätt.

Angående åtgärder i syfte att bereda mindre bemedlade och obemedlade tillfälle att förvärfva egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar. (Forts.)

Det första skälet är angifvet i motionen, där det rörande vådorna af upplåtelser med äganderätt allena heter: »Om förvärfvarna af småbruk vore oförhindrade att efter eget behag afyttra den från staten upplåtna jorden, skulle det sociala ändamålet med upplåtelserna lätt äfventyras. Icke blott enstaka genom statens omtanke och bistånd upplåtna småbruk, utan jämväl hela småbrukskolonier kunde blifva föremål för köplust från t. ex. någon industris sida, och i det fall, att den bjudna köpeskillingen blefve så ansenlig, att småbruksinnehafvarna funne med sin tillfälliga, ekonomiska fördel förenligt att sälja, fölle de med all sannolikhet offer för frestelsen.» I motionen hänvisas därförutom till allmänt bekanta förhållanden med jordupplåtelserna i Norrland. Statsutskottet har också uppmärksammat detta skäl och därutinnan visat en ganska stor förståelse, för hvilken motionärerna naturligtvis äro utskottet tacksamma. Utskottet yttrar här om dessa förhållanden: »Medgifvas må, att de af motionärerna förordade upplåtelseformerna i det afseendet lämna större garanti än äganderätten för att ändamålet med upplåtelserna ernås, att vid deras användande rätten att öfverlåta lägenheterna kan regleras i enlighet med den ursprungliga upplåtelsens ändamål; och vore det därför synnerligen önskligt, att en utredning snart komme till stånd i syfte att utröna, huruvida och på hvad sätt en inskränkning af jordäganderätten lämpligen skulle kunna möjliggöras genom begränsning af rätten att öfverlåta densamma.» Själfva motivet till detta uttalande af utskottet är ju således alldeles detsamma som i motionen är anfördt.

Det andra skälet däremot har utskottet icke särskildt uppmärksammat. Det är emellertid alldeles tydligt, och det framgår också af motionen, att man har ansett, att äganderätten såsom enda upplåtelseform i icke ringa mån begränsat möjligheterna för den obemedlade eller med ringa tillgångar försedde att komma i besittning af något småbruk på kronans mark. Det är emellertid just sådana personer, som nu i större utsträckning söka sig hemvist på andra sidan Atlanten. Det är alldeles tydligt, att emigrationens effektiva motarbetande fordrar möjlighet för dessa obemedlade personer att kunna förvärfva sig egna hem. Det är ock tydligt, att, om personer icke behöfva erlägga köpeskilling för jorden utan i stället få fullgöra sin betalningsskyldighet genom årlig arrendeafgift, det skall fordras mindre tillgång än eljest för att kunna komma i besittning af ett småbruk. Här är verkligen ett af de hufvudskäl, som tala för den föreslagna besittningsrätten. I vårt land är en stor del af landtbefolkningen, de rena jordbrukarna, statarna i allmänhet icke i den ekonomiska ställning, att de kunna aflägga något för framtiden och således icke heller samla några medel för att själfva köpa den jord, på hvilken de eljest skulle kunna bygga ett eget hem. Denna befolkningsgrupp med sitt intresse och sitt föregående arbete på jorden är dock eljest väl ägnad att bildas och utvecklas till intensiva småbrukare.

Formen för denna tryggade besittningsrätt är naturligtvis icke lätt att finna. Det har i motionen gjorts några antydningar om

Angående åtgärder i syfte att bereda mindre bemedlade och obemedlade tillfälle att förvärfva egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar. (Forts.)

densamma. Man har ansett sig kunna ifrågasätta arrenderätt på viss tid med ovillkorlig optionsrätt, en arrenderätt, som kan ärfvas och med vissa villkor gå i försäljning. Genom en så anordnad arrenderätt skulle innehafvaren komma i fullt åtnjutande af sitt arbete och sina på jorden nedlagda kostnader samt också blifva i tillfälle att i det stora hela innehafva sin jord lika tryggt och lika säkert, som någonsin en själfägare, som kan hafva betydliga skulder på sin egendom. Den närmare utveckling af detta sätt att upplåta jord, som motionen innehåller, tror jag innebära ett uppslag, som, äfven om det icke i alla detaljer pröfvas lämpligt, dock kan ligga till grund för den utredning, som här begäres. Motionärerna hafva visserligen yrkat, att Riksdagen redan nu måtte antaga ett dylikt upplåtelsesätt, men alternativt låtit yrkandet utmynna i framställning om skrifvelse till Kungl. Maj:t, och då det är detta skrifvelseförslag, som upptagits af reservanterna i statsutskottet, och till hvilket jag skall yrka bifall, så torde det för närvarande vara tämligen lönlöst att diskutera de närmare sätten för dylik besittnings- eller arrenderätt. Det är emellertid klart, att meningen ingalunda är, att det skall blifva ett arrende efter hittills vanliga typer, utan en verklig besittningsrätt, som kan för den enskilde innehafvaren och hans närmaste blifva fullt betryggande, och hvarigenom jordförbättringen till fullo kommer honom till godo. Detaljerna må ju blifva den närmare utredningens sak att bestämma. Jag tror, att det vore mycket lyckligt, om denna kammare nu kunde ena sig om ett skrifvelseförslag i motionens syfte.

Det bör, såsom jag nyss framhöll och såsom äfven betonas på flere ställen i motionen, observeras, att en utredning också bör ske i syfte att inskränka rätten att öfverlåta småbruk, som af staten försäljas med full äganderätt till enskild, och den lagstiftningen har ju statsutskottet också i viss mån pekat på. Men den är enligt vår mening icke tillräcklig, då det i alla fall från början skulle vara fråga om äganderätt och således kostnader för jordförvärf tillkomma, hvilka den enskilde icke alltid är i tillfälle att ikläda sig.

Jag vill vidare uppmärksamma, att här är fråga om valfrihet mellan äganderätt och den tryggade besittningsrätten. Meningen är ju, att båda dessa institut skola förekomma sida vid sida och i framtiden täfla med hvarandra. Visar det sig då, att denna nu förordade tryggade arrenderätt blir mycket begärlig, lär väl också densamma, hvad angår jordbrukslägenheter å kronomark, komma att blifva föredragen framför äganderätten vid skeende upplåtelser. Visar det sig däremot, att det är äganderätten, som allena eller hufvudsakligen kan åstadkomma den kolonisation, hvilken såsom förut är framhållet, härvidlag är målet, blir ju det af oss förordade arrendesystemet inskränkt uti sin användning eller kommer kanske icke alls att anlitas. Några vådor af att under nu föreliggande och förväntade förhållanden låta erfarenheten blifva domare torde icke förefinnas, då någon massupplåtelse under den närmaste tiden säkerligen icke kan tänkas komma i fråga. Det är ju också tydligt, att af denna valfrihet bör följa, att där ej kronans intressen i speciella fall annorlunda

Angående åtgärder i syfte att bereda mindre bemedlade och obemedlade tillfälle att förvärfva egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar. (Forts.)

påkalla, en person må kunna med äganderätt förvärfva ett småbruk, som han från början fått med tryggad besittningsrätt, dock först sedan den inskränkning i rätten att öfverlåta lägenheten till annan blifvit genomförd, som jag nyss berörde.

Jag får därför, herr talman, framställa yrkande om bifall till den kungl. propositionen samt därjämte till det af reservanterna inom statsutskottet framlagda skrifvelseförslaget. I motionen ha visserligen framkommit några anmärkningar mot vissa detaljer i den kungl. propositionen, och det skulle nog ha varit önskvärdt, om man kunde ha tillmötesgått de önskningar, som i det afseendet uttalats, liksom det nog finnes en och annan sak ytterligare med afseende å förevarande villkor, som bort vara föremål för ett närmare öfvervägande. Jag skall emellertid nu icke göra något yrkande om ändring i de af statsutskottet uppställda villkor. I det stora hela måste man ju finna dem vara tillfredsställande, och det är ju för öfrigt tillfälle att sedermera, allt efter som erfarenhet vinnes, vidtaga de jämkningar, som kunna visa sig vara önskvärda. Det är tydligt, att när man någon tid sett, huru dessa frågor utveckla sig, det skall bli lättare att genomföra de ändringar, som må behöfvas.

Jag hoppas, att med ett bifall till ifrågavarande skrifvelseförslag ett lyckligt steg skall vara taget till en ytterligare utveckling af småbruket inom vårt land, en utveckling, på hvilken landets framtid i så hög grad beror. Jag skall därför, herr talman, be att få yrka bifall till den af herrar Starbäck, Ekman, Byström, Ström och Nilson afgifna, vid utskottets betänkande fogade reservationen.

I detta anförande instämde herr *vice talmannen* samt herrar *Starbäck*, *Bromée* i Billsta, *Kvarnzelius*, *Janson* i Bråten, *Persson* i Tällberg, *Ström* i Transtrand, *Olsson* i Fläsbro, *Jansson* i Krakerud, *Bogren*, *Röing*, *Karlsson* i Göteborg, *Ahlfvengren*, *Larsson* i Klagstorp, friherre *Bonde*, *Beckman*, *Palme*, *Wavrinsky*, *Berg* i Stockholm, *Gustafsson* i Vi, *Edén*, *Leander*, *Ekman* i Mo gård, *Cervin*, *Hagberg*, *Kobb*, *Kjellberg*, *Petrén*, *Pålsson*, *Olsson* i See, *Bergman*, *Riström*, *Lundström*, *Jansson* i Edsbäcken, *Igel*, *Carlson* i Herrljunga, *Åkerman*, *Lundgren*, *Gibson*, *Gripenstedt* och *Forssling*.

Herr Linders: Herr talman, mina herrar! Redan af den diskussion, som här fördes i onsdags angående de s. k. Norrlandsfrågorna, eller kolonisationsfrågan i Norrland, är det tydligt att vi glida mot nya linjer i jordfrågan. Jag skall nu icke upptaga tiden med att upprepa något af hvad jag då nämnde, då diskussionen om det ämne, som föreligger i dag, endast blir en fortsättning af den debatt, som fördes i onsdags, utan jag skall endast be att med anknytning till hvad som då framkom under debatten yttra mig i några detaljfrågor.

Mot slutet af onsdagens debatt i denna fråga tycktes diskussionen komma in på en viss sidoväg, något som jag för min del icke ansåg vara riktigt. Man förde särskildt från landtmannahåll det talet, att det här gällde en sak, som en del af kammarens ledamöter, ja, t. o. m. vissa namngifna, icke skulle begripa sig på, och att

Angående åtgärder i syfte att bereda mindre bemedlade och obemedlade tillfälle att förvärfva egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar. (Forts.)

dessa endast kommo med teorier, då det här i själfva verket gällde praktiska saker. Jag ber att få protestera mot att orden teori och praktik användas på detta sätt. Jag tror, att vi jordbrukare allra minst ha rättighet att slå bort från oss allt hvad teori heter. Jag tror, att den moderna jordbrukskulturen, både hvad angår moderna redskap och rationell skötsel af jorden, i mångt och mycket ha teoretikerna och deras teorier att tacka för sin nuvarande höga ståndpunkt. Det kan väl icke vara de ärade herrars mening, som framförde ett dylikt påstående gentemot ett par talare under onsdagens debatt, att vilja säga, att det skulle endast vara en teori, att man bör söka skaffa jord åt de många i vårt land, som ropa på rätt att få del i Sveriges jord. Då skulle det kanske få kallas praktik att votera ökade krigsskatter och fördyrade lifsmedel och lägga dessa bördor tyngst på dem, som ha svårast att bära desamma. Jag tror icke, att det är skäl i att vi på det sättet använda begreppen teori och praktik. Det har äfven från landtmannahåll under stor indignation uttalats, att man icke vill vara med om att herr Lindhagen och friherre Palmstierna göra sig till förmyndare för Sveriges landtbrukare och Sveriges landtmän. Dessa sköta nog sin sak själfva. Det är emellertid icke rätt af oss landtmän att på det sättet behandla dem, som äro socialt intresserade och eftersträfva en god lösning af den svårlösta jordfrågan. Det är icke rätt att i detta sammanhang tala om förmynderskap därför, att de åsikter, som sålunda uttalats, icke stämma öfverens med ens egna. Allra minst höfves det högern i Sveriges politik och i denna kammare att tala om förmynderskap i dessa dagar. Jag tror, att vi få det klaraste greppet på denna fråga, om vi i stället för att diskutera om teori och praktik komma öfverens om att det här gäller en kamp emellan två olika principer, ja, låtom oss säga, två olika åskådningar, en ny och en gammal. Då komma vi närmare att i samförstånd lösa den viktiga jordfrågan.

Jag kommer nu in på några speciella anmärkningar, som gjordes under debatten på onsdagen, men som jag icke då var i tillfälle att närmare beröra.

Herr Hans Andersson i Skifarp gjorde det påståendet, att arbetarne endast ville köpa jord, men icke arrendera sådan, och han frågade: Hvarför skall man komma och truga dem att arrendera, då de själfva ingenting högre önska än att få köpa jorden? I samma syfte yttrade sig också herr Rehn, hvilken påstod, att i hans bygder vore det icke alls så, att bolagen behölle all jord, utan de sålde mycket gärna sådan. Det senare påståendet faller emellertid för hvad den allmänna erfarenheten säger oss. Öfver allt inom landet är det nämligen så, att hvar helst ett bolag skaffat sig ett jordområde, är det icke alls hågadt att lämna ifrån sig en enda tumsbredd däraf, utan det vill snarare utvidga detta sitt område allt mer och mer. Och påståendet, att arbetare och mindre jordbrukare icke skulle vilja arrendera jord, utan endast köpa sådan, håller icke heller streck. Enligt min liksom många andras personliga erfarenhet är det nämligen betydligt lättare för en obemedlad att skaffa sig ett

Angående åtgärder i syfte att bereda mindre bemedlade och obemedlade tillfälle att förvärfva egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar. (Forts.)

jordbruk på arrende. Men det bjudes icke öfverallt, utan allt för sällan finnes tillfälle därtill. Jag skall be att få nämna någonting, som styrker detta mitt påstående och som visar, huru eftersökta jordbruksarrendena äro. Nere i Skåne blefvo denna vår två domkyrkohemman lediga — jag tar detta endast som exempel — det ena af dessa bestod af 30 tunnland, det andra af 40 tunnland öppen åker. För arrenderätten, inklusive optionsrätten, till det förra betalades 12,000 kronor i afträde; det blir 400 kronor per tunnland. Kostnaden för samma rättigheter beträffande det andra hemmanet med dess 40 tunnland var 14,000 kr. Hvad bevisar detta, om icke det att dessa arrenden äro synnerligen efterfrågade? Att summorna kunna springa upp till en sådan, jag höll på att säga, abnorm höjd visar, att vi icke ha tillräckligt med arrenden att bjuda Sveriges jordbrukande befolkning. Jag hoppas, att ett sådant faktum, som det jag nu angifvit, skall anses vara ett praktiskt skäl och icke någon teori.

Vidare har det sagts, att det skulle vara ett oklokt sätt att använda en sådan upplåtelseform som den här ifrågasatta, därför att då skulle den äldste sonen få ärfva egendomen, när fadern dog, och de andra barnen skulle icke få någonting. Det är alldeles felaktigt, att det skulle bli så med den form för upplåtelse vi förordat. Tvärtom skulle här gälla den allmänna arfsrätten, så att samtliga arfvingarne fingo lika rätt till hemmanets arrende- och optionsrätt. Som bevis på hur olämpligt det skulle vara att slå in på en sådan väg, har påvisats, hurusom i Bohuslän och Västergötland skulle under en lång tid funnits en massa arrendehemman med viss besittningsrätt, men allteftersom tiden gick, funno arrendatorerna sig icke nöjda med de förhållanden, som där ägde rum, utan försökte att skaffa sig äganderätt till hemmanen, och så lär äfven hafva skett i synnerligt stor utsträckning.

Nu vill jag säga, att detta förhållande var allmänt genomgående för ett 20 à 25-tal år sedan. Liksom i Bohuslän och i Västergötland spred sig denna rörelse äfven i Skåne, där arrendatorerna af domkyrkohemmanen slogo sig tillsammans för att försöka förvärfva äganderätten till sina hemman. Men detta har ändrat sig numera, och man hör icke talas om någon mera utbredd önskan att få förvärfva dessa egendomar med full äganderätt. Jag erinrar mig i detta sammanhang, hurusom för några år sedan, då jag var på ett diskussionsmöte i en af landets förnämsta folkhögskolor, där jordfrågan diskuterades, man hade uppställt den frågan, huruvida det vore förmånligast för en ung landtman att köpa en mindre egendom med full äganderätt eller arrendera en något större. Endast en enda af de talare, som där uppträdde i frågan, förordade, att den unge mannen skulle köpa sig ett mindre hemman, utan var man påtagligen eljes ense om den större fördelen i sådant fall af arrende. Denne man, som vid det tillfället uppträdde för den fria äganderätten, han sitter emellertid nu på ett arrendehemman och är känd såsom en af sin orts förnämsta jordbrukare.

Jag skall nu yttra några ord i anledning af hvad en ärad

Angående åtgärder i syfte att bereda mindre bemedlade och obemedlade tillfälle att förvärfva egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar. (Forts.)

representant på sörmlandsbänken sagt. Han har velat erinra, att »äfven en arrendator kan bli utfattig och äfven en arrendator kan göra konkurs». Först och främst vill jag referera till hvad departementschefen sagt i den kungl. propositionen, nämligen att den stadgade besittningsrätten har den fördelen framför den fria äganderätten, att innehafvaren af jorden icke så lätt blir i tillfälle att skuldsätta sig i så hög grad, att det sedan blir omöjligt för honom att draga lasset vidare. Och för att vi nu icke skola teoreticera utan verkligen röra oss med praktiska ting, så skall jag be herr Gripenstedt och kammaren göra mig sällskap i tanken ned till en plats, som jag besökte för kort tid sedan. Där ha vi inom en liten krets åtta medelstora bondehemman. Fem af dessa tillhöra Lunds domkyrka och äro utarrenderade till jordbrukare. Utaf dessas innehafvare sitta två redan i tredje generationen på samma hemman, och på det tredje och det fjärde hemmanet sitta innehafvarne i andra generationen, medan det femte öfverläts i fjol, efter att i tre generationer hafva varit i samma familj, till ny innehafvare. Invid dessa fem domkyrkohemman, som äro synnerligen väl skötta och väl häfdade, ligga tre hemman af ungefär samma storlek, som äro självständiga bondehemman med full äganderätt. Utaf dessa är det ena väl skött i likhet med domkyrkohemmanen. De andra två däremot befinna sig, hvad byggnader och delvis äfven hvad jordbruket beträffar, i en nästan fullständig vanvård. Jag känner, hur utvecklingen har varit för innehafvarne af dessa två självfägande hemman. Den ena svårigheten efter den andra har stött till, och då ha de begagnat sig af möjligheten att ta inteckningar på sin jord, som de ha med full och fri äganderätt, och sedan har skuldbördan vuxit efter hand, så att slutligen inkomsterna af jordbruket icke ha kunnat pressas upp till den summa, som är nödvändig för att förränta den stora skuldbörda, som hvilar på hemmanen. Och den ene »självfägande» fick nyligen gå ifrån gård och grund. Ett sådant exempel talar icke vackert för den fria äganderätten, det visar, hvad som också påstods i onsdagens debatt, att den är illusorisk. Vidare har det påståtts, att dessa arrendatorer, låt vara att de skulle få en mera utvidgad besittningsrätt, skulle bli mera lika torpare och arrendatorer vid godsen. Men så kommer visst icke att bli förhållandet. Det är icke så få hemman i Sverige, som ha en så stadgad besittnings- och arrenderätt, och gå vi till dem, som finnas, se vi, att dessas innehafvare arbeta lika lugnt och säkert på sina hemman och känna sig lika väl där som trots någon, hvilken innehar jordbruk med den fria äganderätten. Det sades till mig efter onsdagens debatt, att jag skulle säkerligen icke haft samma tanke om dessa arrendatorer, ifall jag själf suttit i deras ställning. Nu ber jag få upplysa om att jag sitter just själf i den ställningen. Jag innehar ett litet arrendehemman, som tillhör Lunds domkyrka och som far och farfar haft före mig. Det har aldrig för oss varit någon känsla af att vi suttit otryggt och osäkert, utan vi ha kunnat ordna med hemmanet som vi funnit för godt, naturligtvis med hänsyn till hvad kontraktet kunnat föreskrifva. Och föreskrifterna äro icke annorlunda,

Angående åtgärder i syfte att bereda mindre bemedlade och obemedlade tillfälle att förvärfva egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar. (Forts.)

än att om en landtbrukare öfver hufvud skall kunna reda sig på ett jordbruk, så måste han följa sådana bestämmelser.

Det framfördes också ett underligt tal ifrån västgötabänken i onsdags. Vi äro ju visserligen icke längre så obekanta med öfverraskningar från västgötabänken, men detta förefaller mig vara något underligare än eljes. Det sades nämligen, att den fria äganderätten skulle vara det heligaste som bönderna i vårt land visste. Jag tror icke, att arrendatorerna och innehafvarna utaf arrendehemman med, på sätt som här föreslagits, stadgad besittningsrätt känna jordbruket mindre kärt än de, som inneha äganderätt till sina hemman.

Vidare har man sagt, att det skulle bli synnerligen svårt att administrera alla dessa många små hemman, som då efter hand skulle uppstå i vårt land, då de på detta sätt skulle bibehållas i statens ägo och utarrenderas. Det är ju naturligtvis alltid en anmärkning, som är af särdeles stor betydelse, ty visar sig icke detta förslag om utarrendering på kronojord af mindre hemman praktiskt i detta afseende och utförbart, komma vi, som försöka att drifva den politiken, naturligtvis till korta. Emellertid visar oss administrationen af dessa nyss omnämnda kyrkohemman, att det går mycket väl för sig att ordna den saken. Hvart femte år kommer någon och mera provisoriskt synar hemmanet och ser till, att allt är i sin ordning, och hvart tjugonde år hålles en af- och tillträdessyn, då alltsammans gås igenom och synas mera noggrant. Detta kan naturligtvis ordnas lika enkelt, när det gäller statens jord, som det kan ordnas för domkyrkojorden.

En annan sak emellertid, som är ganska svår, är själfva byggandet på jorden, ty vi få besinna, att då de större kronoegendomarna skola styckas och delas ut till mindre, så måste man bygga självständigt på dessa jordar, bygga självständigt på hvarje del. Det blir alltid ohyggligt dyrt för staten att själf bygga. Emellertid visa oss förhållandena vid de nuvarande kronodomänerna, att man mycket väl kan ordna saken på det sättet, att det göres upp en ritning och kostnadsförslag, och innehafvaren af hemmanet kan själf åtaga sig att bygga, och efter hand han får byggnaderna färdiga, får han uppbära ersättning för desamma. Så hade motionärerna äfven tänkt sig den saken.

Naturligtvis kan den fria äganderätten många gånger jämföras med en sådan arrenderätt. Det har redan under onsdagen uttryckligt betonats, att detta gäller icke den gamla äganderätten öfver hufvud, utan har hvad här föreslagits endast giltighet med afseende på statens mark. Det gäller att ta vara på statens mark och bibehålla statens rätt öfver densamma.

Dessa linjer för vår blifvande användning af våra jordbruksdomäner äro uppdragna icke för att omstörta den nuvarande fria äganderätten utan för att göra det möjligt för de många små och obemedlade att komma i tillfälle att idka självständigt jordbruk. Vi vilja hafva folket tillbaka till landsbygden, vi vilja hämma emigrationen, höja jordbrukskulturen, vi vilja skaffa jord åt Sveriges söner. Då tror jag, att det sätt, som af herr Lindhagen och hans

Angående åtgärder i syfte att bereda mindre bemedlade och obemedlade tillfälle att förvärfva egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar. (Forts.)

medmotionärer framförts i anledning af den Kungl. Maj:ts tion, hvarom här är fråga, är det lämpligaste sättet att jordfråga. Det är ett praktiskt och effektivt sätt att lösa de och jag skall be att för min del få yrka bifall till den vid u betänkandet fogade, af herrar J. W. Thorsson och Rydén reservationen samt afslag å den kungliga propositionen.

Häruti instämde herrar *Branting, Wallis, Lindley, Söderberg* i Stockholm, *Johansson* i Stockholm, *Lindhagen, Blomberg, Hasselquist, Borg, Svensson* i Nyköping, *Kropp, Åberg, Forssell, Leksell, Nilsson* i Malmö, *Waldén* och *Berg* i Munkfors.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare blifvit anmälda, beslöt kammaren, på hemställan af herr talmannen, att uppskjuta den vidare handläggningen af förevarande och öfriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7 e. m., då detta sammanträde enligt utfärdadt anslag komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes häruppå kl. 4,34 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Stockholm, Isaac Marcus' Boktryckeri-Aktiebolag, 1909.